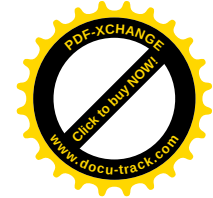
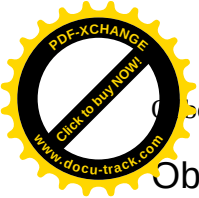

Analýza romských komunit Libereckého kraje

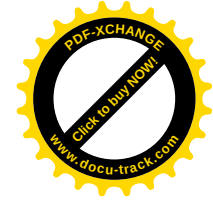
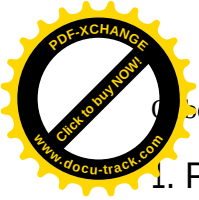

Zpracoval: Ing. Jozef Holek
koordinátor národnostních menšin
Krajský úřad Libereckého kraje
odbor sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Obsah

1. Pojmy
2. Úvod
3. Identifikace podkladových materiálů
 - 3.1 Základní východiska a současný přístup k integraci romských komunit
4. Potenciál analýzy
 - 4.1. Úkol analýzy
 - 4.2. Metodologie a tvorba analýzy
 - 4.3. Sběr vstupních kvalitativních a kvantitativních dat
 - 4.4. Zajištění relevantnosti údajů
5. Souhrn hlavních zjištění
 - 5.1.1. Bydlení
 - 5.1.2. Vzdělávání a kvalifikace
 - 5.1.3. Zaměstnanost
 - 5.1.4. Kultura a rozvoj jazyka
 - 5.1.5. Sociální situace
 - 5.1.6. Terénní práce ve vyloučených romských komunitách
 - 5.1.7. Zdravotní stav romské populace
6. Situační analýza v Libereckém kraji
 - 6.1. Situace a problematika Romů na Českolipsku
 - 6.2. Situace a problematika Romů na Frýdlantsku
 - 6.3. Situace a problematika Romů na Jablonecku
 - 6.4. Situace a problematika Romů na Liberecku
 - 6.5. Situace a problematika Romů na Novoborsku
 - 6.6. Situace a problematika Romů na Semilsku
 - 6.7. Situace a problematika Romů na Tanvaldsku
 - 6.8. Situace a problematika Romů na Turnovsku
 - 6.9. Situace a problematika Romů na Jilemnicku
 - 7.10 Situace a problematika Romů na Železnobrodsku
7. Shrnutí
 - 7.1 Dosavadní vývoj a dynamika stavu lokalit sociálního vyloučení v Libereckém kraji
 - 7.2 Přispívání obcí ke vzniku sociálně vyloučených lokalit
 - 7.3 Principy změn
 - 7.4 Klíčový princip založený na aktivitě obcí a měst
8. Legislativní rámec
 - 8.1. Role krajských úřadů a stávající legislativa
 - 8.2. Romové a Evropská unie
 - 8.3. Integrace romských komunit na národní úrovni
 - 8.4. Rada vlády pro národnostní menšiny
 - 8.5. Rada vlády pro záležitosti romských komunit
 - 8.6. Rada vlády pro lidská práva
 - 8.7. Veřejný ochránce lidských práv
 - 8.8. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
9. Závěr
10. Přílohy
 - 10.1. Tabulky identifikovaných sociálně vyloučených lokalit
 - 10.2. Seznam použité literatury

1. Pojmy

Charakteristika cílové skupiny¹ - kdo je to Rom?

V Evropě žije v současnosti přibližně šest miliónů obyvatel, kteří se od ostatních liší barvou pleti, kulturou a jazykem. Lidé jim říkají různě – Cikáni, Zingari, Gitanos, Gypsies. Oni sami sobě říkají Kale, Manuša, Sintí, Lovari, nejčastěji však Roma.

Podle zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, je Romem pouze ten, kdo se přihlásí k romské národnosti.

Příslušnost k „romství“ však neznamena jen svobodnou vůli jedince přihlásit se k romské národnosti, ale souvisí úzce i s kulturou, tradicemi minority, se způsobem života, s mírou schopnosti společenské flexibility a s mírou možností poskytnutých většinovou společností pro začlenění minority.

Romem je ten, kdo se hlásí k romství

Romem je občan České republiky, který se deklarativně přihlásí k romské národnosti. V tomto případě je teoreticky nepodstatné, k jaké etnické skupině občan přísluší, jde o individuální národnostní cítění jednotlivce a o projev jeho svobodné vůle. K romské národnosti se hlásí také lidé, kteří nevykazují charakteristické antropologické znaky Romů, měli však např. romské předky.

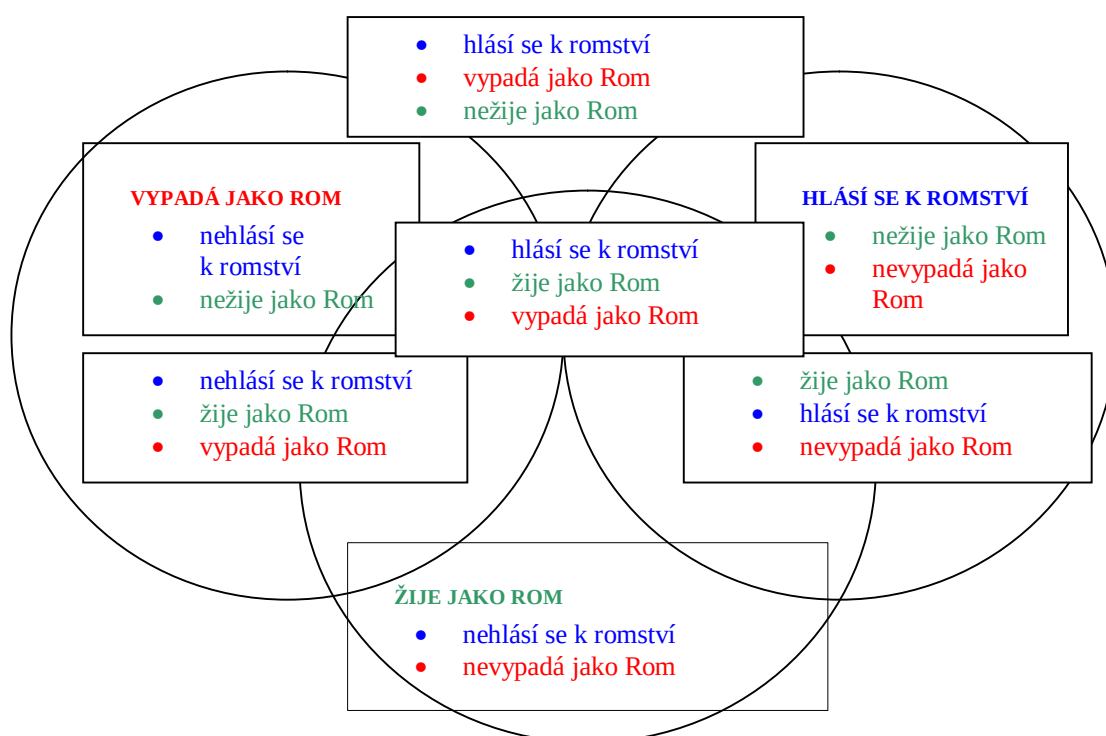
Romem je ten, kdo žije jako Rom

Občané České republiky, kteří přísluší k romské etnické skupině žijící u nás, většinou nemají potřebu deklarovat své romství přihlášením se k romské národnosti při sčítání lidu, přesto však udržují romskou kulturu a z generace na generaci si předávají tradice a mateřský jazyk. Způsob života lidí udržujících v romských komunitách tradiční kulturu je označován romským slovem „romipen“. Za určitých okolností to mohou být též osoby neromského původu, které se do romského prostředí začlenily (např. sňatkem) a trvale v něm žijí.

Romem je ten, kdo vypadá jako Rom

Charakteristické antropologické rysy lidí příslušejících k romské etnické skupině ruku v ruce se zažitými předsudky většiny majoritní společnosti vůči této minoritě působí jako společenské stigma, a to naprosto nezávisle na jejich vůli, způsobu života, výši dosaženého vzdělání, apod. Příslušníky majoritní společnosti jsou označovány za Romy („cikány“) například i romské děti vyrůstající od kojeneckého věku v adoptivních většinových rodinách, tedy nedotčené romskou kulturou ani způsobem života „romipen“. Z tohoto pohledu na problém je zřejmé, že cílová skupina osob, kterých se Analýza romských komunit Libereckého kraje dotkne, zahrnuje mnohem více osob, než uvádí oficiální statistika z posledního sčítání lidu v roce 2001.

¹ Zdroj: Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.

Graf znázorňující šíři pojetí „romství“

Cílovou skupinu analýzy tvoří všechny tři výše popsané skupiny osob, které se částečně vzájemně překrývají.

Pro lepší orientaci v problematice uvádím výklad některých dalších pojmů v textu Analýzy romských komunit v Libereckém kraji (dále jen Analýza RK). S různými pohledy na „romství“, uvedenými v předcházejícím textu, jsou svázány další tři níže uvedené pojmy.

Romská národnostní menšina (lidé hlásící se k romství)

Označení „romská národnostní menšina“ se vztahuje ke skupině občanů České republiky, kteří chápou své romství jako příslušnost k národu, svou národnost deklarovali při sčítání lidu a většinou užívají romštinu jako znak této příslušnosti.

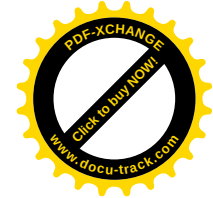
Definičním znakem příslušníka romské národnostní menšiny je aktivní vůle být za příslušníka menšiny považován a společně s ostatními rozvíjet mateřský jazyk a národní kulturu.

Romská komunita (lidé žijící jako Romové)

Z výše uvedeného je evidentní, že pojem „romská komunita“ se s pojmem „romská národnostní menšina“ překrývá jen velmi okrajově. Z hlediska formulace opatření na podporu sociální a ekonomické integrace Romů je v praktické rovině nezbytné připustit, že objektivní sociokulturní charakteristiky „příslušníka romské komunity“ zahrnují i občany, kteří se jinak nehlásí k romské národnosti a neprojevují navenek aktivní vůli rozvíjet vlastní jazyk a kulturu.

Romská etnická skupina (lidé vypadající jako Romové)

Romská etnická skupina zahrnuje osoby vyznačující se charakteristickými antropologickými rysy, bez ohledu na příslušnost k národu či subetnickému společenství. Pojmy „romská komunita“ a „romská etnická skupina“ se částečně překrývají.

o sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Vyloučená lokalita (prostorová izolace)

Termínem „vyloučená lokalita“ bývají označovány enklávy existující také na mnoha místech Libereckého kraje, které vznikaly v průběhu několika let kombinací různých způsobů kumulace romského obyvatelstva.

Sociální exkluze (vyloučení) – v případě osob pocházejících z romské etnické skupiny není důvodem sociálního vyloučení ze společnosti pouze nízký sociální status a chudoba, ale také odmítání a marginalizace ze strany většinové společnosti.

Sociální inkluze (začleňování) je proces, který napomáhá osobám sociálně vyloučeným nebo sociálním vyloučením ohroženým zapojit se do ekonomického, kulturního a sociálního života společnosti a žít způsobem, který je většinovou společností považován za běžný. Sociální inkluze je nový model integrace uplatňovaný na všech úrovních majoritní společnosti vůči příslušníkům minorit s cílem jejich sociálního začlenění při zachování národnostních specifik (kultury, jazyka a tradic).

Sociální vyloučení

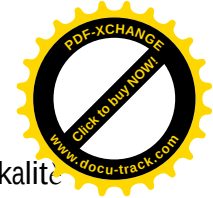
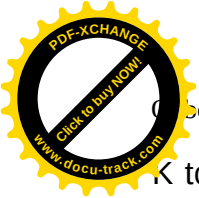
Jako sociální vyloučení označujeme proces, v jehož rámci je jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti. Některé skupiny obyvatel jsou sociálním vyloučením ohroženy více než jiné. Jedná se například o:

- nedostatečně vzdělané osoby,
- dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané,
- osoby s mentálním či fyzickým handicapem,
- osoby trpící nějakým druhem závislosti,
- osaměle žijící seniory,
- imigranty,
- příslušníky různě definovaných menšin (etnicky, nábožensky, sexuální orientací aj.),
- lidí, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci, z níž si sami nedokáží pomoci, a další.

Sociálně vyloučená romská lokalita

Jako sociálně vyloučenou romskou lokalitu označujeme prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučení. Může se jednat o jednotlivý dům, ve kterém žije několik jednotlivců či rodin, nebo o celou městskou čtvrť čítající několik stovek nebo dokonce tisíc obyvatel. Tento prostor je jak místem, do něhož jsou „vyloučení“ odkázáni, tak i místem, které se na jejich vyloučení podílí. Hranice této lokality mohou být jak symbolické (když je lokalita vnímána jako tzv. „špatná adresa“, hovoří se o ní jako o „domu hrůzy“, „cikánské ulici“, „ghettu“, „Bronxu“ apod.), tak fyzické (je-li lokalita oddělená od ostatní obytné zástavby průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí, vodním tokem, skládkou apod.). Sociálně vyloučené romské lokality vznikají především v důsledku:

- „přirozeného“ sestěhovávání se chudých romských rodin do lokalit s cenově dostupnějším bydlením,
- vytlačování romských rodin z lukrativních bytů a přidělování náhradního bydlení v lokalitách s často vysokým podílem romského obyvatelstva,
- řízeného sestěhovávání (především ze strany obcí) neplatičů nájmu a obecně lidí považovaných za „nepřízpůsobivé“ či „problémové“ do ubytoven či holobytů.

por sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

K tomu, aby byla lokalita vnímána jako romská, přitom není vůbec nutné, aby Romové v dané lokalitě tvořili statistickou většinu. Existují pochopitelně také sociálně vyloučené lokality, v nichž je podíl Romů malý, či kde Romové vůbec nežijí. Tyto lokality ovšem nejsou v této práci zahrnuty. Současně si je třeba uvědomit, že zdaleka ne všichni sociálně vyloučení Romové žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Vzhledem ke skutečnosti, že mnozí Romové žijí plně integrováni do společnosti, je v neposlední řadě třeba zdůraznit, že není možné klást rovnítko mezi pojmy „Rom“ a „sociálně vyloučený“.

V souvislosti s obyvateli sociálně vyloučených romských lokalit se často užívá pojmu romská komunita. Na základě zjištění řady terénních výzkumů se nicméně ukazuje, že pojem komunita je pro označování skupin sociálně vyloučených Romů neadekvátní. Většinou totiž u nich nelze hovořit o sdíleném vědomí skupinové identity spojeném s existencí formalizovaných sociálních vazeb a sdílením stejných vzorců chování, hodnot a postojů. Jedná se spíše o heterogenní seskupení nukleárních rodin sestěhovaných z různých částí města či dokonce různých měst. Pokud se v některých případech dá hovořit o komunitě, pak většinou pouze tehdy, je-li daná skupina vzájemně pospojována příbuzenskými vazbami souvisejícími s tradiční strukturou romské velkorodiny. Jako krajně nevhodné se dále jeví označování sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených (romských) lokalit pojmem „ghetto“.

Stále častější užívání tohoto populárního (lidového) označení s jasně negativními konotacemi v textech psaných žurnalisty, pracovníky neziskového sektoru i členy akademické obce (bez ohledu na obsah těchto textů) reprodukuje a dále posiluje záporné vnímání těchto lokalit a motivuje s nimi spojené praktické jednání. Jen málokdo z majoritní společnosti chce bydlet v ghettu nebo jeho bezprostřední blízkosti, stejně jako zde málokdo chce provozovat svoji firmu. Označování nějaké lokality pojmem ghetto tak přispívá k prohlubování sociálního vyloučení jejích obyvatel.

Odhlédneme-li od této často jistě nezamýšlené stigmatizace, pak je třeba říct, že správné není ani paušální používání pojmu v souvislosti se všemi lokalitami, kde žijí Romové („romská ghetta“), ani v souvislosti se všemi lokalitami, kde žijí chudí („chudinská ghetta“). Význam „ghetta“ jakožto analytického sociologického termínu s relativně ustáleným obsahem je tímto užíváním zcela znehodnocen.

2. Úvod

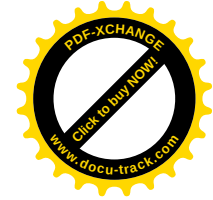
Oblastí integrace příslušníků romských komunit se Krajský úřad Libereckého kraje započal systematicky zabývat od 1. 1. 2002, kdy byla ustanovena funkce koordinátora romských poradců v souladu se zákonem č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Prvořadým úkolem bylo vytvoření sítě romských poradců² (či spíše pracovníků zajišťujících agendu integrace příslušníků romských komunit) na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností ve správních obvodech. Dalším nelehkým úkolem pak bylo zmapování situace této cílové skupiny v jednotlivých obcích a stávajících aktivit i potřeb všech zainteresovaných subjektů (obce, romské komunity, nestátní neziskové organizace, školy). Výsledky tohoto snažení byly shrnuty v materiálu Koncepte práce krajského koordinátora romských poradců Libereckého kraje k romské menšině, který byl v roce 2002 předložen Radě Libereckého kraje a Zastupitelstvu Libereckého kraje. Cílem konceptu bylo nejen poskytnout informace o institucionálním zajištění dané oblasti na všech úrovních veřejné správy, vymezení pojmového aparátu, popis demografického vývoje, podání obrazu o situaci v Libereckém kraji podle jednotlivých správních obvodů, ale také nastínění základních oblastí problémů, se kterými se tato skupina obyvatel potýká. Do textu byla zahrnuta kapitola zabývající se historií Romů a jejich členěním a situační analýza romské menšiny v libereckém kraji. Záměrem bylo vzbudit spontánní zájem a diskusi o problematice skupiny občanů, kteří jsou nesporně nejvíce ohroženi sociálním vyloučením.

V roce 2002 byl zpracován dokument Analýza situace národnostních menšin v Libereckém kraji, kde v části II. je zpracován monitoring romské menšiny pod názvem Romská menšina - integrace do společnosti. Tato analýza vycházela z revidované Konceptu integrace romských komunit Rady vlády pro záležitosti romské komunity, dále ze základních dokumentů jednotlivých ministerstev. V této době byla problémem absence kvalitativních a kvantitativních dat na úrovni ČR i Libereckého kraje, a to ve všech oblastech života Romů. Chyběla také systematická evaluace proromských programů z hlediska jejich přispění k sociální inkluzi příslušníků romských komunit³. K odstranění těchto obtíží nemalou měrou přispěla „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“⁴ (dále jen Analýza GAC...). Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky (dále jen MPSV ČR), Odbor řízení pomoci z Evropského sociálního fondu (dále jen ESF), vypsal v červenci 2005 výběrové řízení na realizaci zmíněného projektu. Analýzou GAC se získaly relevantní a aktuální informace o stavu sociálního vyloučení v Libereckém kraji. Na sběru dat se podíleli romští poradci na obcích, terénní pracovníci, nestátní neziskové organizace a krajský koordinátor pro národnostní menšiny. Předpokladem úspěšnosti na poli integrace příslušníků romských komunit je odstranění resortismu a interdisciplinárního (mezioborového) přístupu. Lze si jen obtížně představit, že jakákoliv opatření v jednotlivých oblastech vzdělání, bydlení, zaměstnanosti, mohou být účinná bez úzké spolupráce všech zainteresovaných aktérů (obcí, škol, úřadů práce, neziskových organizací apod.). Ukazuje se, že izolované ostrůvky aktivit jsou málo účinné a mohou být i kontraproduktivní.

² Romský poradce, asistent – názvosloví převzaté ze Zprávy o situaci nár. menšin v ČR 2002, v dalším textu analýzy bude tento název pracovníků používán

³ MPSV, koncem roku 2006 připravovalo podklady všech resortů k vyhodnocení všech dotačních titulů a programů v rámci celé ČR

⁴ Viz. interaktivní mapa - http://www.esfcr.cz/mapa/int_lib7_2.html

por sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

3. Identifikace podkladových materiálů

- Koncepce romské integrace zpracované RVPZRK,
- Zprávy o situaci příslušníků romských komunit,
- Usnesení vlády, která se týkají integrace příslušníků romských komunit,
- Výzkumné práce zaměřené na integraci romských dětí ve školství (uvedeny v textu), výzkumných prací zaměřených na socioekonomické podmínky příslušníků romských komunit (uvedeny v textu),
- Analýza situace národnostních menšin v Libereckém kraji⁵,
- Dotazníky vyplněné obecními úřady obcí s rozšířenou působností⁶,
- Podklady z jednání pracovní skupiny rozvoje lidských zdrojů v rámci přípravy Národního rozvojového plánu na léta 2007 – 2013.

3.1 Základní východiska a současný přístup k integraci romských komunit

Vláda přistupuje k řešení romských záležitostí ze tří pohledů či přístupů, které se vzájemně doplňují a musí být vyvážené:

- perspektiva lidských práv vychází z nutnosti zajistit, aby všichni občané ČR mohli v plné míře a bez diskriminace užívat všech individuálních práv zaručených jim Ústavou, Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech, jimiž je Česká republika vázána a také právem Evropské unie.
- perspektiva národnostní se opírá o specifická práva příslušníků národnostních menšin, jak jsou definována v Hlavě III. Listiny základních práv a svobod, Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin, a to včetně práv kolektivních. Tato specifická práva jsou konkrétně upravena zákonem č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.
- širší perspektiva sociokulturní vychází z širšího pojetí „romské komunity“ obsaženého v důvodové zprávě k usnesení vlády ze dne 29. října 1997 č. 686 ke Zprávě o situaci romské komunity v České republice a k současné situaci v romské komunitě.

Mnozí Romové se vzhledem ke své tíživé sociální situaci otázkou příslušnosti k národnostní menšině nezabývají.

4. Potenciál analýzy

4.1. Úkol analýzy

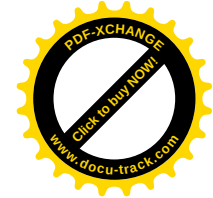
Úkolem předložené analýzy je podání reálného pohledu na romskou menšinu v Libereckém kraji a vytvořit podkladový materiál pro tvorbu střednědobého krajského koncepčního dokumentu na období 2007 – 2013⁷, (Programu rozvoje LK a Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb, kde budou tyto výstupy zařazeny. Analýza není podmíněna žádnou pro kraj závaznou legislativní normou. Předkládaný dokument byl zpracován na základě vypracované Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, která především doplnila chybějící data a poskytla institucionální zastřešení. Strukturou obsahu se dokument opírá o revidovanou vládní „Konceptci romské integrace 2005“ a některé další koncepční dokumenty.

⁵ Zpracovaná v roce 2002 OSV LK,

⁶ Odevzdáno ke dni 30.3.2006,

⁷ Nezahrnuje informace o integrované části romské menšiny,

Analýza romských komunit 2007

4.2 Metodologie a tvorba analýzy

V dokumentu bylo využito informací z praxe zaměstnanců obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, v souladu s § 6 odst. 8) zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, informací zástupců neziskových organizací, které poskytují specifické sociální služby v rámci Libereckého kraje a dalších odborníků, zabývajících se danou problematikou. Dále to byl podkladový materiál Analýza GAC. V poslední řadě obsah dokumentu reflektuje informace k problematice z odborné literatury a také informace k problematice zpracovávané již v předcházejícím období odborem sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin.

4.3 Sběr vstupních kvalitativních a kvantitativních dat

Při sběru dat zpracovatel postupoval s ohledem na jednotlivé lokality Libereckého kraje. Obce s rozšířenou působností obdržely dotazníky, které byly účelově zaměřeny. Proběhla diskuse s neziskovými organizacemi, romskými poradci a sběr dat od neziskových organizací, které se zabývají terénní prací. Kvalitativní data byla získána zpracovatelem analýzy prostřednictvím osobních rozhovorů ve vyloučených komunitách, rodinách, skupinách, případně prostřednictvím telefonického a e-mailového dotazování zástupců poskytovatelů služeb, pracovníků orgánů veřejné správy. Kvantitativní informace byly čerpány z dostupných písemných dokumentů a informací v elektronické podobě na webu zejména statistického charakteru – závěrů z celostátních výzkumů, zpráv Libereckého kraje, průzkumů, statistických přehledů z celostátní, krajské a místní úrovně, z podkladů poskytovatelů terénních služeb (viz seznam použité literatury) a z tisku.

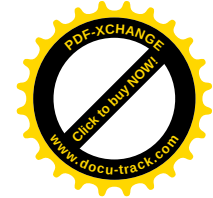
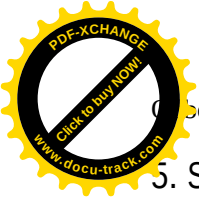
4.4 Zajištění relevantnosti údajů

Použité dokumenty

Vybrané dokumenty zaměřené primárně či sekundárně na informace o stavu romských lokalit na území ČR (především Analýza GAC, studie Západočeské university v Plzni, IOM, studie Socioklubu, apod.) Monitoring tisku z podkladů Rady vlády pro záležitosti romské komunity a dalších periodik orientovaných na romskou problematiku či na sociální oblast – s cílem identifikace nových lokalit a získání jakýchkoliv informací o stavu známých i nově identifikovaných lokalit.

Spolupráce s neziskovým sektorem

- Databáze GAC,
- Člověk v tísni – společnost při ČT, o.p.s.
- NROS – seznam projektů podpořených v rámci Phare,
- Webové stránky různých NNO působících v dané oblasti a databáze www.neziskovsky.cz a dále www.nipos.cz – získání pracovních informací
- Oslovení vybraných základních škol (případně speciálních škol) v obcích, kde byly identifikovány potencionální sociálně vyloučené romské lokality (ředitelé, zástupci ředitele, asistenti pedagogů) s cílem podchycení informací o dané romské lokalitě primárně z hlediska vzdělání a školství, identifikace nových nebo neznámých lokalit,
- Oslovení vybraných subjektů (především NNO), které působí v oblasti vzdělávání romských dětí a dospělých.
- Liberecké romské sdružení, které je největším poskytovatelem terénních služeb, v Libereckém kraji, podkladová zpráva.

5. Souhrn hlavních zjištění

5.1 Bydlení

Bydlení příslušníků romských komunit se v posledních letech nevěnoval žádný systematický výzkum, který by usiloval o celkové zmapování situace. Jediný pokus tohoto druhu uskutečnila prostřednictvím pracovníků vykonávající tuto agendu u okresních úřadů kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity ve spolupráci s Ministerstvem pro místní rozvoj ve druhé polovině roku 2000⁸. Šetření, založené pouze na znalostech „romských poradců“, bylo poznamenáno subjektivním pohledem každého jednotlivého poradce, který na základě vlastních zkušeností a znalostí vyhodnocoval, která komunita odpovídá zadanému šetření⁹. Celorepublikové šetření potvrdilo zkušenost, že bytové problémy romských rodin se vzájemně propojují s ostatními negativními jevy. V letech 2000 a 2002 vydal Socioklub dva sborníky věnované bydlení romských rodin.¹⁰ Výzkum se mimo jiné zabývá také mechanismy vytěsňování romských rodin z dosud obývaných bytů, právními předpisy, které toto vytěsňování umožňují, i omezenými právními možnostmi, jak mohou tomuto vytěsňování nájemníci a případně i obecní úřady předcházet.

Romské rodiny v Libereckém kraji přicházejí nejčastěji o bydlení z následujících důvodů¹¹:

- neexistence nájemní smlouvy; romské rodiny často obsadily volný byt (dům) a někdejší národní výbory je zde ponechaly, ale jejich právní vztah k bytu nijak neupravily. Některé byty byly romským rodinám přiděleny jako přístřeší, některé romské rodiny byty přenechaly svým příbuzným, ale ti se zde nikdy nepřihlásili
- přenechání celého bytu (nebo jeho části) do podnájmu dalším osobám bez písemného souhlasu pronajímatele bytu,
- bydlení na základě ubytovací smlouvy, které zaniká zrušením ubytovacího zařízení,
- neplacení nájemného a úhrad za plnění poskytovaná s užíváním bytu za delší dobu než tři měsíce,
- poškození zařízení domů a bytů,
- obtíže v soužití se sousedy.

Existují však další postupy, jak vytěsnit nepohodlné nájemníky z bytu, které sice již hraničí s nelegálností nebo jsou přímo v rozporu se zákony, přesto byly v mnoha případech použity:

- „odkoupení“ práva užívat byt od nájemníků, kteří jsou ve finanční tísní a jsou přesvědčeni, na základě minulých zkušeností, že od „úřadů“ po čase dostanou jiný byt (nájemníci dobrovolně opustí byt a podepíší, že se např. stěhují zpět na Slovensko, z kraje do kraje¹²),
- provedení fiktivní „výměny bytu“, kdy za účasti realitní kanceláře je papírově provedena výměna bytu, ve kterém romská rodina bydlí, za fakticky neexistující byt a finanční doplatek,
- výměna bytu za rodinný domek do osobního vlastnictví, který je ovšem v takovém stavu, že vyžaduje rozsáhlou rekonstrukci, na kterou rodina nemá peníze,
- vyhrožování a fyzické napadání nájemníků ze strany pravicových extremistů, iniciované majitelem domu.

⁸ Průzkum byl zaměřen pouze na vyhledání takových romských komunit, kde se vyskytovaly kumulované problémy, kde vedle problémů s bydlením měli obyvatelé ještě mnoho dalších.

⁹ Vlastním cílem průzkumů nebylo zjišťovat, jak příslušníci romských komunit bydlí, ale identifikovat romské komunity, kterým by mohla pomoci intenzivní práce terénního pracovníka. Byli písemně osloveni romští poradci, 73 tehdejších okresních úřadů se žádostí, aby na základě svých znalostí vyplnili dotazníky o jednotlivých komunitách, které dle jejich úsudku odpovídají zadání. Odpověď zaslalo 67 z nich.

¹⁰ Víšek a kol.: Romové, bydlení, soužití, Socioklub 2000, Romové ve městě, Socioklub 2002.

¹¹ Zdroj: záznamové archy obcí s rozšířenou působností

¹² Z M. Boleslavi na Českolipsko (registrujeme pohyb rodin od roku 2004)

por sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Príslušníci romských komunit ovšem v mnoha případech opustili své byty (bydlení) i „dobrovolně“ při pokusech o emigraci do ciziny (zejména 2003) nebo při snaze uniknout před lichváři či jinými pronásledovateli (kvalifikovaný odhad romských poradců Libereckého kraje je asi 92 rodin). Většina takto vytěsňených příslušníků romských komunit končí v přeplněných bytech vlastních příbuzných nebo po čase v tzv. holobytech, které některé obce pro tyto lidi zřizují, případně v komerčních ubytovnách, jejichž majitelé zneužívají tísnivé situace romských rodin a za bydlení velice nízké kvality si nechávají platit neúměrně vysoké částky. Na trhu s byty zcela chybí nabídka levného nájemního bydlení.

Obce a města postupem doby vytvořila fungující systém „vytěšňovacích“ mechanismů, který umožňuje zbavit se „nepřizpůsobivých“ a „nepohodlných“ osob. Důsledkem použití vytěšňovacích mechanismů je vyloučení sociálně znevýhodněných skupin osob mimo dosah obvyklých podpůrných nástrojů a prohlubování jejich sociální a prostorové segregace. Že do této skupiny patří velmi často příslušníci romského etnika, není třeba zdůrazňovat. V materiálech Evropské unie je obecně reflektováno, že bydlení Romů je téměř v celé Evropě nízkostandardní a nachází se pod úrovní bydlení většinové populace.¹³ Bydlení je ale jednou z oblastí, kde Unie nemá přímé kompetence, a bydlení tak ani nemůže být přímo financováno z unijních prostředků, např. z Evropského fondu regionálního rozvoje.¹⁴ Řešení tíživé situace je tak především úkolem státu a obcí. Velký tlak a odpovědnost je přenesena na obce v jejichž výhradní kompetenci se problémy spojené s bydlením Romů nachází. Některá města využívají tuto svoji kompetenci k jakémusi druhu segregačního tlaku, v jehož rámci stěhují jednotlivé rodiny neplatičů nájemného a rodiny tzv. problémové (v čemž se implicitně ozývá romské) do již dříve „vyloučených“¹⁵ lokalit. Problém vyloučených lokalit byl zejména v 90. letech propojen s rozšířenou politikou stavby či vytváření tzv. obecních holobyťů.

5.2 Vzdělávání a kvalifikace

Romské děti a mládež dnes dosahují vyššího vzdělání než jejich rodiče a prarodiče. Bohužel dosud mnoho z nich chodí do speciálních škol a po jejich ukončení nezískávají žádnou další kvalifikaci. Toto konstatování nelze doložit přesnými statistickými daty. Přesnější indikátory jsou k dispozici pouze ohledně počtu romských žáků středních škol (na základě dotačního programu Podpora romských žáků středních škol, administrovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy) a o počtu žáků přípravných tříd, kteří začínají svou školní dráhu v základních školách. I z těchto dílčích dat však můžeme čerpat jistý optimismus: „Na konci osmdesátých let po plošně uplatněných opatřeních navštěvovalo střední školy v tehdejší ČSR cca třicet romských dětí. Nyní jen v rámci státní podpory figuruje přes tisíc středoškoláků a učňů z romských komunit.“¹⁶

Šetřením znalostí pracovníků obcí s rozšířenou působností bylo zjištěno, že mezi 3 812 dospělými Romy v Libereckém kraji nedokončilo základní školu 2 539, tj. 66,6 %, základní školu ukončilo 928, tj. 24,3%, vyučeno 298, tj. 7,8% a střední nebo vyšší školu má ukončeno 42, tj. 1,1 % osob, .

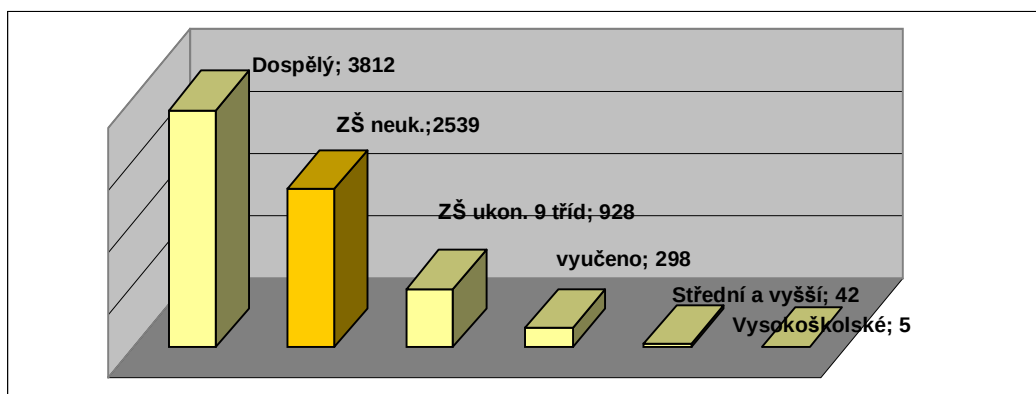
¹³ Zprávu pro Evropskou komisi zpracovaly Focus Consultancy, ERRC a ERIO.

¹⁴ Výjimkou je rekonstrukce panelových sídlišť, která je financovatelná z prostředků Společného regionálního operačního programu.

¹⁵ „Vyloučených“ ve smyslu sociálního vyloučení (exkluze). Tyto lokality si většinou v rámci daného města nesou nálepku tzv. „špatné adresy“. Jde o adresu, kde bydlí lidé vyloučení z hlediska své nepřizpůsobivosti, problémovosti a v neposlední řadě hlavně své etnicity.

¹⁶ Hana Frišenská, Petr Víšek: Závěry a doporučení, in Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy na opatření, Socioklub 2003.

Analýza romských komunit 2007

Vzdělanostní struktura dospělých Romů v Libereckém kraji¹⁷

V nejstarší generaci najdeme dosud některé ngramotné, střední generace má většinou základní vzdělání ze zvláštní školy nebo neukončené základní vzdělání ze základní školy. Pokud jsou příslušníci romských komunit vyučeni, jedná se většinou o profese, na které se bylo možné vyučit po ukončení zvláštní školy, respektive i po nedokončené základní škole či škole dokončené se špatným prospěchem. Tyto profese jsou dnes na trhu práce málo žádané, pracovníci jsou většinou nahrazováni mechanizací nebo levnější pracovní silou.

Jednou z hlavních příčin nezaměstnanosti Romů, je vedle předsudků majoritní společnosti jejich nedostatečné formální vzdělání a nízká či žádná kvalifikace v profesích uplatnitelných na trhu práce.

Znesnadněná orientace na pracovním trhu a obtížná možnost uplatnění na něm jsou jen jednou z mnoha příčin. Většina příslušníků romských komunit nemotivuje své děti ke vzdělávání, pokud si vůbec přejí, aby jejich děti získaly vyšší vzdělání, nedovedou jim s učením pomoci. Přetrvávajícím problémem zůstává přeřazování romských dětí do speciálních škol či tříd.¹⁸

Odhaduje se, že v České republice až 90 % romských dětí je přeřazováno či přímo zapsáno do speciálních škol.

Zařazení dítěte do speciální školy má důsledky pro celý jeho další život. I když se žák teoreticky může po absolvování speciální školy hlásit na jakoukoliv střední školu, naději na úspěch má pouze ve velmi omezeném počtu učebních oborů. Podobně teoretická je i možnost zpětného přeřazení žáka speciální školy do školy základní. Bez dlouhodobé odborně vedené přípravy nemá romské dítě naději na úspěch v základní škole.

Proto je především třeba předcházet zařazení dítěte do speciální školy. Důvodem přeřazení romského dítěte ze základní do speciální školy nebývá jeho romská národnost, ale jazykový handicap, odlišná dynamika osobnostního vývoje, jiná hierarchie hodnot a sociokulturní odlišnost jeho rodiny, které jsou závažnou překážkou pro jeho další vzdělávání. K překonání sociokulturního handicapu potřebují tyto děti cílenou asistenci. Jednou z forem této cílené asistence je vytváření přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a využívání asistentů pedagoga.

¹⁷ Uvedená data jsou odhadována pracovníky, kteří se zabývají agendou romské menšiny, nezahrnují asimilované rodiny.

¹⁸ O situaci pojednává podrobně Pátá periodická zpráva České republiky o plnění závazků plynoucích z Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, schválená usnesením vlády ze dne 28. srpna 2002 č. 823. , Třetí zpráva Evropské komise proti rasismu a intolanci o situaci v České republice, zveřejněna ve Štrasburku 8. července 2004.

Přípravné třídy

Cílem práce učitelů v přípravných třídách je připravit děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí k bezproblémovému začlenění do vzdělávacího procesu od prvního ročníku základní školy a předcházet tak u nich případným neúspěšným začátkům ve školní docházce, které by mohly ohrozit průběh jejich dalšího vzdělávání a tím i jejich perspektivy v dalším životě. Cíle se dosahuje uplatňováním nejrozličnějších výchovně vzdělávacích prostředků. Základem je organizovaná činnost dětí - různé hry, rozhovory, vycházky, pracovní, pohybové, hudební a výtvarné činnosti i výuka podobná té školní. Těžiště práce je v jazykové a komunikativní výchově, rozvoji matematických představ a v rozvoji poznání. V přípravné třídě se rovněž procvičují zručnosti a praktické dovednosti dětí. Motivující je pro tyto děti výtvarná, tělesná a hudební a výchova. Přípravnou třídu je možno zřídit při základní, mateřské či speciální škole, pokud se přihlásí nejméně deset dětí.

Přehled přípravných tříd s romskými žáky v Libereckém kraji v roce 2006¹⁹

Zařízení	Zřizovatel - město	ulice	třídy	žáci
Základní škola	Nový Bor	náměstí Míru 128	1	10
Základní škola	Jablonec nad Nisou	Liberecká 31	1	14
Základní škola	Frýdlant	Husova 344	1	13
Základní škola	Česká Lípa	28. října 2733	2	23
Základní škola	Liberec	Česká 50	1	15
Celkem			5	60

Přípravná třída zřízená nestátní neziskovou organizací

Zařízení	o.s Romipen ²⁰	ulice	třídy	žáci
Základní škola	Liberec - Vesec	Česká 50	1	15

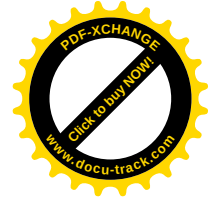
Do přípravných ročníků při mateřských školách chodilo ve sledovaném období 60 dětí, z nichž postoupilo do prvního ročníku základní školy 48 a do prvního ročníku speciální školy 12 dětí. Považujeme-li za úspěch to, že děti po přípravné třídě pokračují v první třídě základní školy, pak můžeme shrnout, že přípravné třídy při základních školách byly úspěšné v 80 %, přípravné třídy při speciálních a praktických školách byly úspěšné jen v 7%. Úspěšnost mateřských škol možno připsat tomu, že učitelky mateřských škol jsou nejlépe připraveny na práci s dětmi této věkové kategorie (ale je třeba vzít v úvahu, že počet dětí byl malý). Neúspěšnost speciálních škol pak jistě souvisí i s tím, že rodiče projevíli přání, aby dítě navštěvovalo nadále školu, kde si již zvyklo.

Závěry monitoringu efektivity přípravných ročníků jsou jednoznačné:

- romské děti mají specifické problémy ve škole,
- přípravné ročníky jsou efektivní,
- absolventům přípravných ročníků se ve škole daří lépe,
- zřizování přípravných ročníků při speciálních školách je nevhodné,
- nelze tvrdit, že romští rodiče upřednostňují speciální školy pro své děti dobrovolně, ale v některých případech ano
- přípravné ročníky nejsou zřizovány v dostatečném množství.

¹⁹ Zdroj OŠMT Libereckého kraje – došlo ke změně názvů a sloučení škol

²⁰ Financováno MŠMT- projekt Děti pojděte do školy

Asistent pedagoga

Další formou pomoci romským dětem při překonávání školních problémů je umisťování asistentů pedagoga do školských zařízení s větším zastoupením romských žáků.

V roce 2006 pracovalo ve školských zařízeních Libereckého kraje – především v přípravných a prvních třídách základních a speciálních škol celkem 23 asistentů (3 muži a 20 žen)²¹. Asistenti jsou vybíráni z úspěšných absolventů základních škol, starších osmnácti let, netrestaných. Po absolvování osmdesátihodinového kursu pedagogického minima mohou nastoupit do škol. Praxí se jejich výkon ve třídě zlepšuje a je potěšitelné, že 5 z nich ve škole působí již šestým rokem a 10 čtvrtým rokem.

²¹ Z toho pracovalo 9 v základních školách, 11 ve speciálních školách, 3 v mateřských školách 1 v učňovských středních školách a 0 v dětských domovech.

Přehled stávajících asistentů pedagoga v Libereckém kraji

Zřiz.	Název právnické osoby	Adresa právnické osoby	AP:	AP	Nejvyšší dosažené
			jméno + příjmení	pracuje při:	vzdělání AP: VŠ, VOŠ, SŠ
				MŠ, ZŠ*, SŠ	(ukončené matur. zk., výučním listem,
Kraj	Zvl.škola Nové Město pod Smrkem	Textilanská 661, 463 65 Nové Město p.S.	Dana Karalová	ZŠ praktická	SŠ ukončená výučním listem
Kraj	Základní škola, Jablonec nad Nisou	Liberecká 1734/31, Jablonec nad Nisou	Jana Cinová	ZŠ-přípravná tř.	Střední odborné s výučním listem
			Renáta Mikulová	ZŠ-přípravná tř.	Střední odborné
Kraj	Základní škola a Mateřská škola	Jugoslávská 2360/4, 466 01 Jablonec nad Nisou	Věra Peřtová	ZŠ praktická	SŠ s maturitou
			Andrea Cínová	ZŠ praktická	Základní
Kraj	Základní škola Tanvald	Údolí Kamenice 238, 468 41 Tanvald	Anna Horváthová	ZŠ - praktická	SOŠ (výuční list, maturita)
Kraj	Střední odborná škola	Jablonecká 999, Liberec	Ida Štraitrová	SŠ - praktická	SO
Obec	Mateřská škola	Mánesova 952, 463 65 Nové Město pod S.	Věra Jelínková	mateřská škola	SŠ s maturitou
Obec	Základní škola a Mateřská škola	Mírová 81, 471 24 Mimoň	Renata Heráková	ZŠ-běžná tř.	Vyučená
Obec	Základní škola a Mateřská škola	Fučíkova 430, 463 61 Raspenava	Ilona Daňová	ZŠ - spec.	Základní-studuje SŠ
Obec	Základní škola Dr.F.L.Riegra	Jizerská 564, 513 01 Semily	Helena Tomíčková	ZŠ běžná tř.	SŠ ukončené výučním listem
Obec	Základní škola Lidická	Školní 325, 463 34 Hrádek nad Nisou	Pavel Nývlt	ZŠ-běžná tř.	SŠ s maturitou
Obec	škl. škola, ZUŠ a Mateřská škola	Železná 824, 464 01 Frýdlant	Milena Fiedlerová	ZŠ-přípravná tř.	SOU - výuční list
Obec	Základní škola Chrastava	náměstí 1.máje 228, 463 31 Chrastava	Gabriela Balážová	ZŠ - praktická	SŠ ukončené maturitní zkouškou
Obec	ZŠ praktická a ZŠ speciální, Liberec	Orlí 140/7, 460 01 Liberec	Dušan Kotlár	ZŠ prak.a ZŠ spec.	SŠ ukončené výučním listem
Obec	Základní škola praktická	Letná 236, 471 24 Mimoň	Monika Horváthová	ZŠ - praktická	OU-výuční list
Obec	Základní škola a Mateřská škola	Moskevská 679, 470 01 Česká Lípa	Monika Červeňáková	ZŠ praktická	základní
Obec	Základní , praktická a Mateřská škola	Letná 220, 463 34 Hrádek nad Nisou	Jitka Šebelíková	ZŠP a MŠ	SŠ s maturitou
Obec	Základní škola a Praktická škola	Školní 2213, 470 01 Česká Lípa	Marek Pohlodko	ZŠPr a PrŠ	základní
Obec	Základní škola a Mateřská škola	Sobotecká 242, Turnov	Eva Dečiová	ZŠ spec.	SŠ (ukončené maturitní zk.)
NN O	Základní škola	Česká 50, Vesec	Nataša Tonková	ZŠ – příp. tř.	SŠ s maturitou

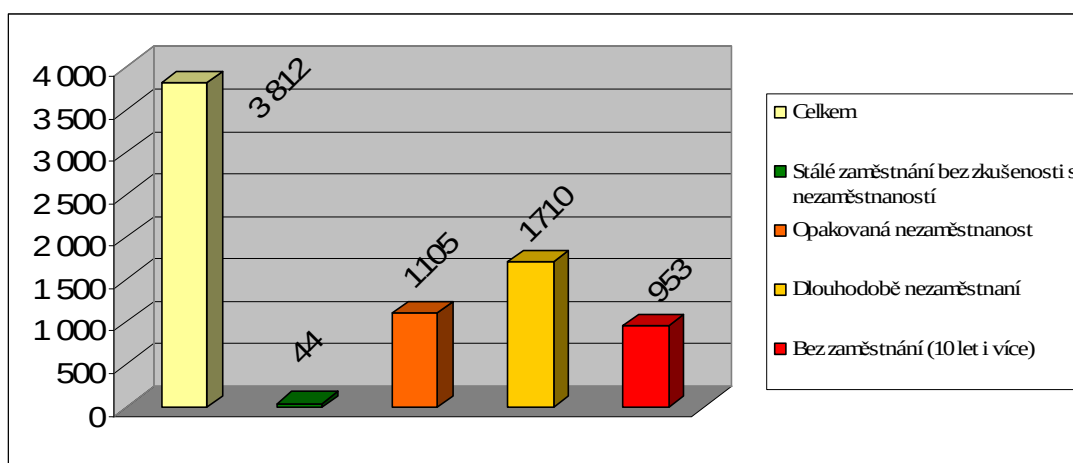
Zdroj: OŠMT Libereckého kraje

5.3 Zaměstnanost

Vysoká nezaměstnanost příslušníků romských komunit má více příčin. Většina z nich má nízkou nebo dokonce žádnou kvalifikaci. Častý je špatný zdravotní stav a z něho vyplývající změněná pracovní schopnost (3,8 % částečně invalidních tj. 122 osob)²². Někteří příslušníci romských komunit mají špatnou pracovní morálku a zaměstnavatel, který s nimi má tuto zkušenost, nechce napříště zaměstnávat ani jiné romské pracovníky. Příslušníci romských komunit se chovají ekonomicky a odmítají pracovat za plat nižší nebo jen málo převyšující sociální dávky. Navíc nikdo neuhlídá, zda si k sociálním dávkám načerno nepřivydělávají. Zaměstnavatelé však nemají zájem o romské pracovníky i proto, že mohou (nelegálně) najímat levnější zaměstnance z řad cizinců bez pracovního povolení, nebo (legálně) ze zaměstnanců zprostředkovatelských firem. Mnozí zaměstnavatelé však nezaměstnají příslušníka romské komunity pro vlastní předsudky vůči Romům (anticikánismus, romofobie) a z rasově diskriminačních důvodů.

Autorský kolektiv terénních pracovníků pana Miroslava Kotlára zpracoval studii Přehled o Romech na trhu práce.²³ V přehledu autoři postihují specifický charakter nezaměstnanosti Romů. Je to především vysoká míra jejich nezaměstnanosti. Pouze 44 z 3 812 odhadovaných dospělých Romů (1,1 %) ekonomicky aktivních a nemá dosud s nezaměstnaností zkušenost. Opakovaně nezaměstnaných registrují 1105 (29 %), ale celých 1710 (45 %) je dlouhodobě nezaměstnaných. Přibližně 953 (25 %) je bez zaměstnání déle než 10 let a více.

Přehled trhu práce u dospělých Romů v Libereckém kraji

Když uvážíme, že přibližně 70 % Romů je nezaměstnaných (dlouhodobě a více než 10 let), můžeme konstatovat, že pro většinu Romů v produktivním věku je nezaměstnanost dominantní sociální problém, při němž ztrácejí zbytky kvalifikace, a tím vzniká a upevňuje se kultura chudoby. Podle zmíněného „Přehledu“ je nezaměstnanost Romů výrazně vyšší v některých lokalitách například

²² Zdroj NNO Gypsy handicap, který tento počet udává jen na Frýdlantsku, kde působí, odhadují, že v Libereckém kraji je toto procento daleko vyšší

²³ Zdroj Liberecké romské sdružení zabývající se terénní prací - Přehled o Romech na trhu práce 2006. Studie vychází z několika základních informačních zdrojů. Především vychází z vlastních zkušeností práce v terénu. Tyto zkušenosti vznikaly jako součást práce terénních pracovníků. Dalším zdrojem informací byly specifické expertní rozhovory s představiteli státní správy, reprezentanty neziskových organizací a nezávislými experty na předmětnou oblast zájmu. Třetím zdrojem informací, i když ne systematicky využívaným a využitelným pro potřeby této analýzy, byly administrativní statistiky veřejných služeb (statistické výkazy Úřadu práce).

Nový Bor sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Českolipska, Frýdlantska, Tanvaldska, Jablonecka, (odhad až 90%). Právě zde vznikají vyloučené enklávy a ghetta s vysokou koncentrací romského obyvatelstva postižené průmyslovým úpadkem.

Přehled dospělých Romů podle dosaženého vzdělání v Libereckém kraji

Samosprávní celky	Celkově		Neúplné základní a bez vzdělání		Základní		Neúplné střední, bez maturity		Střední a vyšší	
	Celkový počet	dospělý	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Česká Lípa a spádové obce	2 500	620	424	68%	114	18%	70	11%	12	2%
Frýdlant a spádové obce	1 500	375	224	60%	88	23%	54	14%	9	2%
Jablonec n. / N. a spádové obce	3 000	1200	314	26%	147	12%	110	9%	29	2%
Jilemnice a spádové obce	90	25	14	56%	5	20%	4	16%	2	8%
Liberec a spádové obce	3 300	850	405	48%	192	23%	186	22%	47	6%
Nový Bor a spádové obce	800	200	147	74%	37	19%	12	6%	4	2%
Semily a spádové obce	650	172	106	62%	43	25%	16	9%	7	4%
Tanvald a spádové obce	800	220	164	75%	38	17%	13	6%	5	2%
Turnov a spádové obce	400	90	35	39%	24	27%	25	28%	6	7%
Železný Brod a spádové obce	150	60	27	45%	16	27%	14	23%	3	5%
Liberecký kraj	13 190	3 812	1 860	49%	704	18%	504	13%	124	3%

Převzato: Liberecké romské sdružení, poradci na obcích s rozšířenou působností

Příčiny marginálního postavení Romů na pracovním trhu autoři nacházejí:

- v jejich nízké kvalifikaci,
- v úpadku průmyslu, který využíval tuto nízké kvalifikovanou pracovní sílu,
- nepřehlédnutelným faktorem zhoršujícím pracovní pozice Romů na trhu práce jsou projevy diskriminace, které se opírají o předsudky a stereotypy o odlišných způsobech pracovního a sociálního chování romského etnika jako celku.

Romové tvoří podle autorů na trhu práce skupinu s nízkými vyhlídkami na získání zaměstnání. Nízká úroveň kvalifikace Romů, z nichž někteří nemají ani dokončené základní školní vzdělání,²⁴ zůstává jejich základním handicapem na trhu práce. Ani v nejmladší generaci Romů, která vstoupila na trhy práce už v prostředí tržní ekonomiky, nedošlo zatím k pozitivnímu posunu v jejich vzdělanostní úrovni a kvalifikační struktuře v porovnání s předchozími generacemi.

²⁴ Handicap školního vzdělání se mimo jiné projevuje špatnou znalostí jazyka majority.

Jaké jsou podle Romů hlavní důvody jejich potíží při hledání zaměstnání?

Celková ekonomická recese v zemi	50,3%
Mé pohlaví/rod	18,1%
Moje etnická příslušnost	79,4%
Můj špatný zdravotní stav	9,1%
Můj věk	19,8%
Nedostatečná kvalifikace	59,9%
Nedostatek štěstí	39,2%

Zdroj: Socioklub

V České republice jsou v oblasti profesních rekvalifikací preferovány především cílené rekvalifikace, tedy takové, kde je účastníkům předem dán příslib zaměstnavatele na zaměstnání.²⁵ Sami Romové nemají příliš zájem o programy rekvalifikací v případě, že nemají jasnou perspektivu zaměstnání.

5.4 Kultura a rozvoj jazyka

Většina příslušníků romských komunit již v důsledku minulých zásahů státu do vývoje těchto komunit (před rokem 1990) romský jazyk neovládá dobře, nejmladší generace pak často skoro vůbec. Tuto situaci potvrdili i pracovníci pověřených obcí.

V kvalifikovaných odhadech se uvádí, že v domácnosti užívá romštinu asi jen 30-40% (asi 5 000 osob).

Romský jazyk v České republice se učí jen na dvou středních školách a na třech vysokých školách. Odborně se romským jazykem zabývá ústav romistiky katedry jazyků Asie a Afriky Filosofické fakulty Univerzity Karlovy. Je sice vydána učebnice romského jazyka a romsko – český slovník, oboje určeno pro dospělé zájemce, není však dosud vypracována metodika výuky a nejsou zpracovány učebnice pro děti (s výjimkou slabikáře a matematiky pro nejmenší).

5.5 Sociální situace

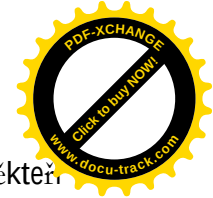
Podle rozhovorů s terénními pracovníky a pracovníky státní správy polovina romských respondentů na otázku, jak vychází se svými současnými příjmy, odpověděla, že s obtížemi, 51 % dokonce s velkými obtížemi. Toto je považováno za subjektivní znak chudoby (odpovídalo 250 rodin, asi 1 300 osob²⁶).

Přehled o Romech na trhu práce rovněž sledoval zadluženost romských domácností. Naprosto bez dluhů bylo 35 % (88 rodin) domácností, jejichž živitel byl zaměstnaný. Velké dluhy mělo jen 4 % (10 rodin) zaměstnaných, zato více jak 15 % (36 rodin) nezaměstnaných²⁷. Tíživá zadluženost je však především u nezaměstnaných příslušníků romských komunit. Výzkum bohužel nesledoval, od koho si

²⁵ Zaměřenost rekvalifikací ÚP jsou neefektivní, pouze ÚP v Jablonci nad Nisou provedl pro 12 rodin romské menšiny kurz jak se správně orientovat na dnešním trhu práce

²⁶ Rozhovory nebyly vedeny cíleně, uvedené hodnoty jsou postřehy a zkušenosti z terénu (lokalit).

²⁷ Zdroj – Přehled o Romech na trhu práce, 250 rodin respondentů činí asi 1 300 osob
Analýza romských komunit 2007

o sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

respondenti peníze půjčují a za jakých podmínek dluhy splácejí. Bylo by jistě zajímavé zjistit, zda někteří z respondentů nejsou obětí lichvy.

Výzkum dále sledoval závislost respondentů na sociálních dávkách. Tuto závislost přiznalo 50 % (125 rodin) romských respondentů. V romské populaci pak ani zaměstnanost neznamená nezávislost na sociálních dávkách. Téměř 25 % (63 rodin) romských zaměstnaných přiznalo, že pobírají k platu sociální dávky a dalších 10 % (25 rodin) na tuto otázku neodpovědělo. Z nezaměstnaných romských respondentů 81 % (203 rodin) přiznalo pobírání sociálních dávek a téměř 7 % (18 rodin) neodpovědělo. Na pocit chudoby nemělo vliv pohlaví respondenta a přítomnost dětí v domácnosti, vyšší pocit chudoby byl zaznamenán pouze u rodin se čtyřmi a více dětmi.

Z měst, ve kterých byl výzkum realizován, byla nejvyšší závislost romských respondentů na příjmu sociálních dávek zjištěna na Frýdlantsku (téměř 70 %), dále na Českolipsku a okolí Jablonecka. Na Liberecku je nejmenší závislost. Znovu se tedy ukazuje, že závislost příslušníků romských komunit na sociálních dávkách je vysoká především tam, kde je obecně vysoká nezaměstnanost (hospodářsky slabé oblasti).

Uvedená fakta by mohla svádět k interpretaci, že příslušníci romských komunit jsou majoritou odmítání právě v místech, kde jsou častými konzumenty sociálních dávek. Proti tomu překvapivě svědčí situace na Jablonecku, kde jsou příslušníci romských komunit přijímáni relativně pozitivně, přitom jsou zde značně závislí na sociálních dávkách. K objasnění těchto rozporů by bylo třeba provést výzkum zasahující hlouběji do sociálně psychologických vztahů.

Sociální situaci příslušníků romských komunit je věnována i Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy na opatření (Socioklub 2003).²⁸ Analýza je zaměřena především na problém geneze (původu) současné sociální situace a na hledání metod změny této situace v žádoucím směru, tedy nikoli na deskripci (popis), kterou zpracovatelé považovali za dostatečnou v jiných dokumentech. Pro řešení chudoby a sociálního vyloučení je řešení problematiky sociálního vyloučení romských komunit velmi významné.²⁹

5.6 Terénní práce ve vyloučených romských komunitách³⁰

Cílem terénní sociální práce (dále jen TSP) je přispět k přechodu od poskytování sociálních dávek k sociální pomoci s důrazem na práci s klienty přímo v romské komunitě. Program je realizován vyškolenými terénními sociálními pracovníky a terénními pracovníky (dále jen TP). Cílem práce terénního sociálního pracovníka je analyzovat sociální situaci romské rodiny a vhodnými prostředky s využitím metod sociální práce přispět k odstranění nežádoucích faktorů bránících jejich integraci do společnosti. Program je financován ze státního rozpočtu, dále z rozpočtu měst a nestátních neziskových organizací. S podporou Ministerstva práce a sociálních věcí a Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity v roce 2006 pracovalo celkem 184 terénních sociálních pracovníků a 66 terénních pracovníků.

²⁸ Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy na opatření, Socioklub 2003, publikováno formou CD. Pro tuto analýzu bylo zpracováno 21 monotematických studií autorů, kteří se romskou tematikou dlouhodobě zabývají, byly provedeny 2 korespondenční ankety, uskutečněn jeden výzkum formou polostandardizovaných rozhovorů, a 3 terénní výzkumy.

²⁹ převzato z Hana Frištenská, Petr Víšek: Závěry a doporučení, in Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy na opatření, Socioklub 2003, Národní plán boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení

³⁰ TSP vyškolený sociální pracovník – pracuje samostatně, TP – poučený pracovník, pracuje pod odborným dohledem.

Přehled působících TSP a TP v Libereckém kraji

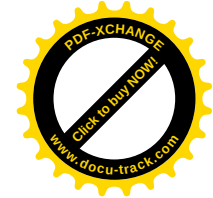
Zřizovatel	Místo působení	Terénní pracovník
Město Liberec	Liberec	5 (2,5 úvazku)
Komunitní práce Liberec, o. p. s.	Kateřinky	2
NNO – Liberecké romské sdružení	Tanvaldsko	1
	Frýdlantsko	2
	Jablonecko	1
	Liberec	2
Město Jablonec nad Nisou	Zelené údolí	2
	Ulice Revoluční a Dlouhá	0,5
Město Česká Lípa		1
Člověk v tísní – společnost při ČT, o.p.s.	Mimoň, Pertoltice, Ploužnice	1
	Liberec – Centrum, Kateřinky, Františkov	2
	Chrastava + Kovák, Nová Ves	2

V současnosti probíhá odborná diskuse na MPSV o dalším zaměření terénní práce v ČR, například o nezbytné míře profesionalizace a standardizace poskytovaných služeb.³¹ Připravuje se také jednotná metodika pro obce.

5.7 Zdravotní stav romské populace

Závažné zdravotní problémy v rozsahu epidemie se vyskytly v roce 2003 ve čtyřech vyloučených lokalitách. Jednalo se o epidemii úplavice v lokalitě „N-centrum Česká Lípa, Stráž pod Ralskem, ubytovna Kovák“, a dále o epidemii žloutenky v lokalitě „ubytovna Zákupy“. Terénní pracovníci a romští poradci se často setkávají se zvýšeným výskytem chronických onemocnění dýchacích cest, kožních onemocnění, vrozených vývojových vad i s ojedinělým výskem TBC mezi obyvateli prostorově izolovaných lokalit. Mezi Romy žijícími v izolovaných enklávách a v ghettech se velmi zvyšuje riziko výskytu tuberkulózy. Socioekonomické podmínky mohou mít vliv na rizikové faktory týkající se sexuálně přenosných chorob a HIV/AIDS.

³¹ Např. Pavel Navrátil: Činnost terénní sociální práce musí být profesionální, in Možnosti sociální práce v romských komunitách, Sociální práce 4, 2003, s. 59-64 a další příspěvky v tomto čísle Sociální práce (Štěpán Moravec, Ladka Česková).

6. Situační analýza v Libereckém kraji

Liberecký kraj se rozprostírá na severu České republiky a zahrnuje území o celkové výměře 3163 km², což představuje 4% z celkové rozlohy České republiky. Trvalé bydliště zde má cca 429 tisíc obyvatel. Na území Libereckého kraje se nachází 216 obcí, z toho 36 se statutem města. Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 621 osob se přihlásilo k romské národnosti. Předpokládaný počet Romů v kraji podle kvalifikovaných odhadů romských poradců je asi 13 190 osob. Největší hustota zalidnění romskou menšinou je na Českolipsku a Liberecku. V Libereckém kraji registrujeme 24 občanských sdružení, které se zabývají romskou problematikou.

6.1 Situace a problematika Romů na Českolipsku

6.1.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.1)
6.1.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích - Mimoň, Stráž pod Ralskem, Náhlov, Ralsko, Zákupy
Shrnutí hlavních problémů:
Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dluhy na nájemném a energiích, dlouhodobá nezaměstnanost, nízký stupeň vzdělání, nízká kultura bydlení, špatné hygienické podmínky, společenské soužití (ve vlastní komunitě k většinové společnosti), nevyřízené občanství, existenční závislost rodin na sociálních dávkách. Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů – záškoláctví, trestná činnost, ekonomická prostituce, drogy, gamblerství a lichva.
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ano
Asistenti pedagoga: v České Lípě 2, v Mimoní 2
Terénní pracovník: v Č. Lípě 1, v Mimoní - 1 NNO
Neziskový sektor: Farní charita Č. Lípě, Občansko Romské sdružení „Bachtale“, Česká společnost pomoci dětem Tilia, Občanské sdružení „Romane Khamoro“, Člověk v tísni, o.p.s.
Úřad práce - rekvalifikační kurzy
Dle sdělení Úřadu práce v České Lípě v roce 2006 nebyly vytvořeny žádné speciální programy pro Romy. Obecně lze však říci, že využívají možnosti VPP a programů rekvalifikace. Pracovní úřad realizuje projekt Job klub „Krok“ zaměřený na mladistvé do 25 let se základním vzděláním. Organizují motivační kurs k rekvalifikacím, dalšímu vzdělávání. Z něj jsou pak vybíráni zájemci o rekvalifikaci (různé učební obory) v rámci navazujícího programu „Krok přes most“. Financování: z ESF, APZ (aktivní politika zaměstnanosti).

V současné době žije na Českolipsku podle kvalifikovaného odhadu romského poradce a aktivistů asi do 2500 Romů. Z toho v České Lípě asi 400, v Novém Boru asi 200, v Mimoní asi 350 osob, v Náhlově asi 160. Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou v současnosti nemá vytvořen žádná ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 98 osob se přihlásilo k romské národnosti³².

³² ČSÚ- http://www.liberec.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/spravni_obvody_mesta_a_obce_slodb_2001

6.2 Situace a problematika Romů na Frýdlantsku

6.2.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.2)
6.2.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích – Nové Město pod Smrkem, Bulovka
Shrnutí hlavních problémů:
Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dluhy na nájemném a energiích, nejvyšší nezaměstnanost, nízký stupeň vzdělání, nízká kultura bydlení, špatné hygienické podmínky, společenské soužití (ve vlastní komunitě k většinové společnosti), <u>nevyřízené občanství</u> , existenční závislost rodin na sociálních dávkách. Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů – záškoláctví, trestná činnost, ekonomická prostituce, gamblerství a <u>lichva</u> .
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ne
Asistenti pedagoga: ve Frýdlantě 1, v Raspenavě 1, Nové Město pod Smrkem 2 (1 pedagog)
Terénní pracovník: v Raspenavě 1, v Bulovce 1 (oba pod NNO), 1 sociální pracovník (Nové Město pod Smrkem), 1 pracovník městské policie (Frýdlant)
Neziskový sektor: Sdružení občanů romské národnosti Frýdlant, Sdružení občanů romské národnosti Frýdlant, Občanské sdružení kunratických Romů, Občanské sdružení Bez rozdílu, Posec
Úřad práce - rekvalifikační kurzy

V současné době žije na Frýdlantsku podle kvalifikovaného odhadu terénní pracovnice asi 1500 Romů. Z toho ve Frýdlantě asi 700, v Novém Městě pod Smrkem asi 900. V Novém Městě pod Smrkem byl zřízen Výbor pro romskou menšinu jako pracovní skupina pro zastupitelstvo města. Na území Frýdlantu pracují 2 terénní pracovníci pro romskou menšinu. Garanci odbornosti a metodického vedení zajišťuje Liberecké romské sdružení. V rámci Programu odstraňování havarijních situací v sociálně vyloučených romských lokalitách z Rady vlády pro záležitosti romské komunity, obec získala finanční podporu na zlepšení podmínek bydlení. Město Frýdlant podporuje aktivity národnostních menšin i nepřímou podporou například bezplatným pronájmem nebytových prostor pro NNO. Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou v současnosti obec Frýdlant vytvořen nemá a ani žádná ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 53 osob se přihlásilo k romské národnosti.
--

6.3 Situace a problematika Romů na Jablonecku

6.3.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.3)
6.3.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích – lokalita Zelené údolí
Shrnutí hlavních problémů:
Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dluhy na nájemném a energiích, dlouhodobá nezaměstnanost, nízký stupeň vzdělání, nízká kultura bydlení, nedostatek sociálních bytů, špatné hygienické podmínky, společenské soužití (ve vlastní komunitě k většinové společnosti), nevyřízené občanství, existenční závislost rodin na sociálních dávkách. Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů – záškoláctví, trestná činnost, ekonomická prostituce, gamblerství a lichva.
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ano, na ½ úvazku
Asistenti pedagoga: v Jablonci n./Nisou 4
Terénní pracovník: v Jablonci n./Nisou 1+3x na ½ úvazku
Neziskový sektor:
Komunitní centrum pro národnostní menšiny, Prostory o.s., Občanské sdružení pro podporu a rozvoj romské mládeže, TJ Roma Jablonec nad Nisou, Fara církve římskokatolické v Jablonci nad Nisou, Romská občanská iniciativa, Salem o.s., Občanské sdružení- Nevo drom,
Úřad práce - rekvalifikační kurzy
Velmi úzká spolupráce s Úřadem práce a vytipovanými podnikatelskými subjekty zejména v souvislosti se zřizováním dotovaných pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané romské občany. V roce 2006 bylo v Jablonci nad Nisou vytvořeno 77 pracovních míst formou veřejně prospěšných prací. Podstatnou část těchto státem dotovaných pracovních míst bylo obsazeno romskými uchazeči o zprostředkování zaměstnání. V rámci realizovaného projektu Úřadem práce „Cílený regionální program pro dlouhodobě nezaměstnané“ bylo zřízeno 36 dotovaných pracovních míst. V roce 2006 byl jabloneckým Úřadem práce realizován poradenský program „Šance“, který absolvovalo 24 romských uchazečů o zprostředkování zaměstnání.

V současné době žije na Jablonecku podle kvalifikovaného odhadu romské poradkyně asi 3000 Romů. Z toho v Jablonci nad Nisou asi do 2 500 obyvatel. Přijaté materiály RM, ZM v oblasti integrace romské menšiny: usnesení ZM č. XV. z 9.12.2004, poslední aktualizace 27.11.2006 – Koncepce sociální práce města, usnesení ZM č. 217/2006 - Program podpory terénní sociální péče, usnesení RM č. 47/2006 - Veřejně prospěšné práce, usnesení RM č. 125/2006 – Vznik komunitního centra pro národnostní menšiny v objektu Zelené údolí 3/3820, usnesení RM č. 155/2006 – Zřízení Komunitního centra pro národnostní menšiny od 15.10.2006. Romové jsou zastoupeni v komisích města: Komise humanitní péče, Komise prevence kriminality, Komise pro výchovu a vzdělávání. Na území Jablonec nad Nisou pracuje 1 terénní pracovník pro romskou menšinu. Garanci odbornosti a metodického vedení zajišťuje Liberecké romské sdružení v rámci Programu odstraňování havarijních situací. Problém soužití s majoritou a Romy se jeví v ulicích Dlouhá a Revoluční (asi 120 Romů), kde se zatím nedaří systémově pracovat s nájemníky.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 179 osob se přihlásilo k romské národnosti.

6.4 Situace a problematika Romů na Liberecku

6.4.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.4)
6.4.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích – Rochlice, Vesec, Doubí, Chrastava, Hamrštejn – Machnín, Františkov
Shrnutí hlavních problémů: Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dluhy na nájemném a energiích, dlouhodobá nezaměstnanost, nízký stupeň vzdělání, nízká kultura bydlení, nedostatek sociálních bytů, špatné hygienické podmínky, společenské soužití, nevyřízené občanství, <u>existenční závislost rodin na sociálních dávkách</u> . Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů – záškoláctví, trestná činnost, ekonomická prostituce, gamblerství a <u>lichva</u> .
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ne
Asistenti pedagoga: v Liberci 2, v Hrádku nad Nisou 1, Chrastava 1,
Terénní pracovník: 2
Neziskový sektor: Liberecké romské sdružení, Romipen o.s., Kulturní tradice o.s., Sdružení Chrastavských Romů, Bachťariben o.s., Bibachtale o.s., Člověk v tísní, o.p.s.
Úřad práce – rekvalifikované kurzy: V roce 2006 vznikla obecně prospěšná společnost Veřejné práce, která zajišťuje v Liberci veřejně prospěšné práce. Ve spolupráci s touto společností jsou zaměstnáváni klienti terénních pracovníků. Tímto způsobem bylo zaměstnáno 7 klientů terénních pracovníků. Rekvalifikační kurz realizovaný občanským sdružením Aisis 2004, pod názvem Romové Romům 2005.

V současné době žije na Liberecku podle kvalifikovaného odhadu bývalého romského poradce asi do 3300 Romů. Obec s rozšířenou působností Liberec nemá romského poradce (od 1.3. 2007 je funkce zrušena). K 10/06 byla též zrušena Komise pro záležitosti národnostních menšin. Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou město Liberec v současnosti vytvořen nemá a ani žádá ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech. Zastupitelstvo města Liberec na svém jednání dne 30. 11. 2004 usnesením č. 192/04 schválilo realizaci Komunitního plánu sociálních služeb v Liberci na období 2005 – 2007. V komunitní plánu města Liberec se počítá se zřízením 5 terénních pracovníků na 0.5 úvazku. Tento záměr byl prosazen pracovní skupinou komunitního plánování „Cizinci, etnika a národnostní menšiny“ vedle vytvoření 40 sociálních bytů.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 139 osob se přihlásilo k romské národnosti.

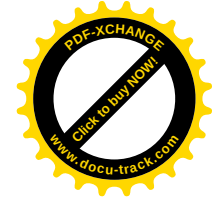

6.5 Situace a problematika Romů na Novoborsku

6.5.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.5)
6.5.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích – Nový Bor
Shrnutí hlavních problémů:
Situace v Novém Boru je charakteristická agresivními výpady dvou velkorodin. Ze strany základních škol je zájem o zřízení přípravné třídy či místa asistenta pedagoga. Funkci terénního pracovníka se obci nepodařilo obsadit. Ze strany romských rodin nebyl zájem o tyto nabídky. Důvodem je strach z napadání a nerespektování se navzájem. Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dluhy na nájemném a energiích, nezaměstnanost, <u>nízký stupeň vzdělání</u> , nízká kultura bydlení, nedostatek sociálních bytů, špatné hygienické podmínky, společenské soužití (ve vlastní komunitě i ve vztahu k většinové společnosti), nevyřízené občanství, existenční závislost rodin na sociálních dávkách. Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů – záškoláctví, trestná činnost, ekonomická prostituce, drogy, gamblersství a lichva. Kumulace výše uvedených problémů se objevují v ulicích Nemocniční, Křižíkova, Dobrovodského, Wolkerova. V okolních obcích Cvikov, Krompach jsou především problémy se soužitím a dlouhodobou nezaměstnaností.
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ano
Asistenti pedagoga: 0
Terénní pracovník: 0
Neziskový sektor: Česko – Romské občanské sdružení, Kulturní svaz občanů romské národnosti,
Úřad práce - rekvalifikační kurzy
Město Nový Bor ve spolupráci s ÚP Nový Bor zaměstnává 7 zaměstnanců z řad romské menšiny, Mladí lidé z romské menšiny jsou zapojeni do projektů KROK, MOST. Jedná se o projekty realizované Úřadem práce v České Lípě. Projekty jsou specifickou formou „Job clubů“, které napomáhají úspěšnému zapojení mladých lidí do přípravy na budoucí povolání nebo nástupu ke studiu na středních odborných učilištích. Od roku 2003 ukončilo program devět mladistvých z řad romské menšiny v Novém Boru

V současné době žije na Novoborsku podle kvalifikovaného odhadu bývalé romské poradkyně do 800 Romů. Toto číslo je nadhodnocené a neodpovídá realitě. Z toho v Novém Boru asi 180 a v Kamenickém Šenově asi 25. Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou město Nový Bor v současnosti vytvořen nemá a ani žádná ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech. Jako velký problém soužití se jeví vzájemné napadání mezi Romy.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 54 osob se přihlásilo k romské národnosti.

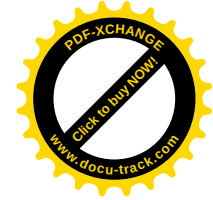

6.6 Situace a problematika Romů na Semilsku

6.6.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.6)
6.6.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích – Kolonka
Shrnutí hlavních problémů:
Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dluhy na energiích, dlouhodobá nezaměstnanost, nízký stupeň vzdělání, nízká kultura bydlení, nedostatek sociálních bytů, špatné hygienické podmínky, společenské soužití, nevyřízené občanství, existenční závislost rodin na sociálních dávkách. Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů.
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ne
Asistenti pedagoga: 1
Terénní pracovník: 0
Neziskový sektor:
Sdružení občanů romské národnosti, Romsong Semily
Úřad práce - rekvalifikační kurzy
Nebyla poskytnuta žádná informace.

V současné době žije na Semilsku podle kvalifikovaného odhadu vedoucí sociálního oddělení asi 650 Romů. Z toho v Semilech asi 180 osob v lokalitě Kolonka. Toto číslo je nadhodnocené a neodpovídá realitě. Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou v současnosti vytvořen nemá žádná ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech. Při tvorbě komunitního plánu se uvažuje o propojení problematiky menšin s městem Jilemnice.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 18 osob se přihlásilo k romské národnosti.
--

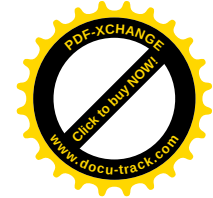
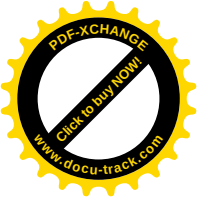

6.7 Situace a problematika Romů na Tanvaldsku

6.7.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.7)
6.7.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích – Velké Hamry
Shrnutí hlavních problémů:
Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dluhy na nájemném a energiích, dlouhodobá nezaměstnanost, nízký stupeň vzdělání, nízká kultura bydlení, nedostatek sociálních bytů, špatné hygienické podmínky, společenské soužití , nevyřízené občanství, existenční závislost rodin na sociálních dávkách. Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů – záškoláctví, trestná činnost, gamblerství a lichva.
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ne
Asistenti pedagoga: 1
Terénní pracovník: 1 (NNO)
Neziskový sektor:
Úřad práce - rekvalifikační kurzy

V současné době žije na Tanvaldsku podle kvalifikovaného odhadu vedoucího sociálního oddělení asi 800 Romů. Z toho v Tanvaldu asi 300. Vyloučenou lokalitu registrujeme ve Velkých Hamrech, kde žije asi 180 osob a soužití místních Romů s majoritou je zde velmi problémové. Větší koncentraci romské menšiny registrujeme též v obci Plavy, kde však je soužití bezproblémové. Jedná se o starousedlíky. Na území města Tanvald pracuje 1 terénní pracovník. Garanci odbornosti a metodického vedení zajišťuje Liberecké romské sdružení. Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou v současnosti město Tanvald vytvořen nemá a ani žádná ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 43 osob se přihlásilo k romské národnosti.
--

6.8 Situace a problematika Romů na Turnovsku

6.8.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.8)
6.8.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích
Shrnutí hlavních problémů:
Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dlouhodobá nezaměstnanost, nízký stupeň vzdělání, nízká kultura bydlení, nedostatek sociálních bytů, špatné hygienické podmínky, existenční závislost rodin na sociálních dávkách. Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů – záškoláctví, trestná činnost, gamblerství a lichva.
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ano
Asistenti pedagoga: 2
Terénní pracovník: 0
Neziskový sektor: Sdružení pro lidská práva ČR
Úřad práce - rekvalifikační kurzy

V současné době žije na Turnovsku podle kvalifikovaného odhadu romské poradkyně asi 400 Romů. Z toho v Turnově asi 100. Vyloučenou lokalitu zde neregistrujeme. Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou město Turnov v současnosti vytvořen nemá a ani žádná ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 23 osob se přihlásilo k romské národnosti.
--

6.9 Situace a problematika Romů na Jilemnicku

6.9.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.9)
6.9.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích
Shrnutí hlavních problémů:
Analýzou stavu těchto sociálně slabých komunit byly zjištěny následující problémy: dluhy na nájemném a energiích, dlouhodobá nezaměstnanost, nízký stupeň vzdělání, nízká kultura bydlení, nedostatek sociálních bytů, špatné hygienické podmínky, nevyřízené občanství, existenční závislost rodin na sociálních dávkách. Vlivem těchto problémů dochází k řadě negativních sociálních a patologických jevů – záškoláctví, trestná činnost, gamblerství a lichva.
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ano
Asistenti pedagoga: 0
Terénní pracovník: 0
Neziskový sektor:
Úřad práce - rekvalifikační kurzy

V současné době žije na Jilemnicku podle kvalifikovaného odhadu romské poradkyně asi 114 Romů. Romské komunity jsou v Rokytnici nad Jizerou, v Jablonci nad Jizerou – část Hradsko a Jilemnici - část Hřabačov. Vyloučenou lokalitu zde neregistrujeme. Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou v současnosti město Jilemnice vytvořen nemá a ani žádná ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech. Při tvorbě komunitního plánu se uvažuje o propojení problematiky menšin s městem Semily.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 6 osob se přihlásilo k romské národnosti.

6.10 Situace a problematika Romů na Železnobrodsku

6.10.1 Popis lokalit, jejich vznik a vývoj (viz. příloha č.10)
6.10.2 Identifikované vyloučené lokality ve spádových obcích
Shrnutí hlavních problémů:
V této obci s rozšířenou působností neregistrujeme žádné problémy romské menšiny a ani ve spádových obcích.
Institucionální okolí a kapacita:
Romský poradce: ano; Asistenti pedagoga: 0; Terénní pracovník: 0
Neziskový sektor:
Úřad práce - rekvalifikační kurzy

Koncepční dokument pro práci přímo s romskou menšinou město Ž. Brod v současnosti vytvořen nemá a ani žádná ze spádových obcí. Postupně se počítá s řešením problematiky v komunitních plánech.

Podle výsledků sčítání k 1.3.2001 pouze 3 osoby se přihlásily k romské národnosti.

7. Shrnutí

Následující kapitola představuje koncept změny, která je shodná s Analýzou GAC. Navrhuje základní mantinely nutné pro nastartování začleňování sociálně vyloučených romských obyvatel do majoritní společnosti. V dalších dílčích podkapitolách se věnuji jednak:

- shrnutí hlavních momentů dosavadního vývoje v procesu sociálního vyloučení v Libereckém kraji v návaznosti na to, jak jsem tyto momenty identifikoval v jednotlivých tématických kapitolách výše,
- klíčovými principům, jež musí konkrétní politika změny reflektovat, při změnách, má-li být úspěšná,
- hlavním bariérám, které je třeba překonat, aby mohla být politika změny spuštěna,
- a na závěr sumarizuji postup tvorby politiky změny, kapitola je určena zástupcům subjektů státní správy, do jejichž gesce spadá provedení celé řady systémových změn, které pomohou vytvořit prostředí umožňující nastartování tvorby politiky změny, a dále zajištění nutné podpory samotným aktérům změny – tedy obcím a městům.

Návrhy změn v dalším textu, které v dosavadní politice a praxi chybí, nezpochybňují dosud existující a probíhající aktivity, programy a projekty. Cílem zde předkládané analýzy je doplnění a rozvinutí víceúrovňového systému. Lze předpokládat, že systémové řešení problému by vytvořilo kumulaci zkušeností potřebných k zahájení postupného sociálního začleňování, ke kterému v současnosti v žádné lokalitě, respektive obci nedochází. Žádné velké změny, ale obtížný proces, postupného odstraňování vyloučených lokalit³³. Zdroje ESF musíme brát jako potenciál přidané hodnoty k aktivitám, které jsou dnes diferencovaně uplatňovány.

7.1 Dosavadní vývoj a dynamika stavu lokalit sociálního vyloučení v Libereckém kraji

Z pohledu posledních deseti let je evidentní, že se sociální vyloučení a koncentrace Romů do více či méně segregovaných lokalit prohlubují, a to jak co do počtu lokalit, tak přílivem dalších sociálně vyloučených rodin a jednotlivců. V tomto smyslu lze hovořit o tom, že se míra sociálního vyloučení Romů v Libereckém kraji zvyšuje.

Etnická homogenizace lokalit

Všechny vyloučené lokality absorbují další rodiny a jednotlivce (migrace). Posilují koncentraci a celkový podíl sociálně vyloučených Romů v kraji. Etnická homogenizace zejména velkých lokalit se mění, mezi Romy se objevují i neromští obyvatelé a stávají se postupně stejnou menšinou (viz. graf znázorňující širší pojetí romství). Popis jednotlivých lokalit v mapě GAC i statistická a typologická analýza ukazují, že čím větší lokalita, tím vyšší má gravitační sílu vůči dalším sociálně vyloučeným Romům, ale také tím větší pravděpodobnost výskytu kriminálních a jinak problémových jevů. Hrozí tak, že se tyto jevy budou stále více šířit do jejich okolí. Sociálně vyloučené lokality se vyskytují s vyšší pravděpodobností v regionech nadprůměrně zatížených sociálními (nezaměstnanost) a strukturálními problémy (deficit ve vzdělání, horší struktura pracovních sil i příležitostí). Proto početné a problémové lokality nezhoršují jen situaci měst, v nichž se přímo vyskytují, ale svými problémy ohrožují celý mikroregion. Lokality žijí s vlastními pravidly způsobu života, sociálním a ekonomickým chováním, které je opakem pracovně-profesní výstavby sociální struktury a způsobu života majoritní populace. Lokality představují pomyslné sociální dno české společnosti. Děti kopírují své rodiče a vzdělanostní dráhy většiny sociálně vyloučených romských žáků kopírují osud svých rodičů.

³³ Analýza GAC srpen 2006

Analýza romských komunit 2007

7.2 Přispívání obcí ke vzniku sociálně vyloučených lokalit

Existence těchto lokalit není jen důsledkem transformačních a privatizačních procesů. Sociálně vyloučené lokality jsou rovněž výsledkem specifických politik a politických zájmů na komunální úrovni, stejně jako synergie hospodářských a obchodních praktik. Skutečná sociální podpora vyloučených rodin se významně snižuje a její podstatná část je odvedena mimo původní určení. V dnešních podmínkách je i sociální vyloučení předmětem „byznysu“, který bude aktivně i svými dopady bránit sociálnímu začleňování.

Snížená schopnost sociálně vyloučených romských rodin a domácností dosáhnout na trvalý pracovní poměr, mzdu a pravidelný příjem s adekvátním hospodařením a ekonomikou domácností, generuje závislost na dávkách. Ta ústí v kulturu života na dluh, vedoucí často až k faktickému bankrotu domácnosti v podobě vystěhování z bytu pro neplatičství, s následnou migrací a propadem do horších podmínek. Tato kultura, spolu s nízkým a vesměs neúplným vzděláním, činí z romských rodin snadné oběti spekulací či podvodných praktik, ať již schopnějších rodin z vlastního prostředí nebo jednotlivců či obchodních firem přicházejících většinou z majoritního prostředí. Ochrana a podpora vzdělanostně i právně nevybavených obyvatel sociálně vyloučených lokalit je až na výjimky blokována spíše alibistickým chováním veřejné správy, která „nesmí“ nebo „nedokáže“ rozlišovat, kdo je a není Rom. Přístup úředníků vůči kumulujícím se problémům v lokalitách poměrně solidně odráží postoj a přístup zvolených samospráv i starostů a starostek obcí. Většina úřadů takto nepřímou i přímo sociálnímu vyloučení a segregaci jen asistuje. Při absenci adekvátních nástrojů na komunální úrovni a při jistém tlaku na vyloučení a udržení Romů mimo pracovní trh, volí obce a jejich samosprávy určitou míru prostorové izolace a koncentrace sociálně vyloučených Romů jako relativně účinné a střednědobě (volební období) udržitelné řešení problému. Některé obce upřednostňují podporu a stabilizaci sociálně vyloučených lokalit. Primárním motivem a argumentem na úrovni obcí a měst, které se alespoň v dílčích oblastech o něco pokoušejí, je především potřeba brzdit další degradaci situace a přelévání problémů z lokalit do dalších částí obcí.

Odpovědnost musí být přenesena z centrální úrovně MPSV na obce a města.

7.3 Principy změn³⁴

Protikladem sociálního vyloučení je sociální inkluze, tedy zařazení vyloučených jedinců a rodin do společnosti v sociálním a ekonomickém smyslu, do sociální struktury. Podstatou sociální inkluze je pohyb do sociální struktury české společnosti. Podstatou změny a procesu sociálního začleňování sociální mobilita jednotlivců a rodin.

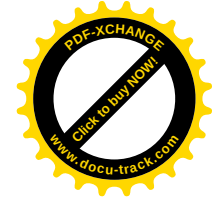
Princip sociální a prostorové mobility

Z fungování společnosti i obsahu sociální mobility vyplývá, že klíčovým či strategickým segmentem mobility je pracovně profesní pohyb, respektive získání pracovně profesní pozice (zaměstnání), která generuje příjem a odlišný způsob života, než je život v dlouhodobém sociálním vyloučení. Pracovně profesní pozice i mobilita dávají smysl vzdělání, zejména v generaci dětí. Hovoříme o mezigenerační vzdělanostní mobilitě, jejímž obsahem je odpoutání se od rodiny s nízkým nebo žádným vzděláním s cílem získání vyššího vzdělání.

Jde současně o mobilitu směrem k lepší profesi. Vzdělanostní mobilita je předpokladem pracovně-profesní mobility (profesní mobilita jako širší problém sociologie).

³⁴ Převzato z Analýzy GAC

Analýza romských komunit 2007

por sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Princip dvousměrného pohybu

Základní a obecný koncept mobilitního překonání sociálního vyloučení je pohyb z lokality ven směrem k integraci na pracovní trh a do života v nesegregovaném prostředí majoritní společnosti. V případě velkých lokalit, těžko můžeme očekávat vyvedení všech obyvatel mimo lokalitu a očekávat její zánik. Naopak musí nastat také mobilita majoritního sociálně ekonomického systému do těchto lokalit (mikroekonomika, podniky a služby a s nimi spjatých pracovních příležitostí zpět do lokality). Změna tedy musí být konstituována dvousměrným pohybem, a to jednak jednotlivců a rodin ven z lokality a za druhé modernizace a revitalizace velkých lokalit zevnitř, zejména v sociálně ekonomickém smyslu.

Princip mobility založené na zaměstnanosti

Pracovně profesní základ mobility jako strategický nástroj začlenění na trh práce je patrně nejobtížnější a v jistém smyslu i nejspornější, vzhledem k dlouhodobě nevýznamným výsledkům programů podpory zaměstnanosti a zaměstnatelnosti sociálně vyloučených Romů. Vzhledem k tomu, že celý proces mobility a modernizace nelze redukovat na zlepšení životních podmínek, jeví se jako klíčové překonání ekonomického základu sociálního vyloučení, kterým je koncentrace dlouhodobě nezaměstnaných v sociálně a etnicky homogenní lokalitě.

Nelze očekávat, že česká společnost a ekonomika opustí vývoj směrem ke vzdělanostně a kvalifikačně založenému hospodářství. V současnosti podíl nekvalifikované a manuální práce klesá a je pokrýván téměř na 90% imigrací.

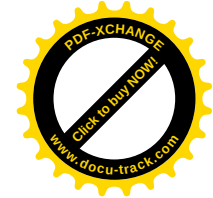
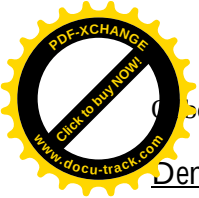
7.4 Klíčový princip založený na aktivitě obcí a měst

Romské lokality sociálního vyloučení jsou ovlivňovány fungováním měst a obcí, na jejichž území se nacházejí. Strategie změny musí vycházet ze systémové logiky, kde hlavním aktérem změny je obec a její samospráva. Z toho nevyplývá, že proces změny je ponechán jen na obcích a městech. Komunální politika v této věci musí dostat podporu centrální (sociální a školská politika, financování ESF, koordinační orgán MPSV). Výzkum Analýzy GAC jasně ukázal, že zatím praktická aplikace nemá charakter systémové změny.

Jako jeden z mnoha možných případů lze uvést situaci na úřadech práce, které mají na jednu stranu provádět státní politiku zaměstnanosti, jejíž cílovou skupinou jsou i Romové, na druhou stranu z důvodu ochrany osobních údajů „nesmí“ zaznamenávat, kdo je „Rom“, takže není možné hodnotit dopady jakýchkoli integračních opatření.

Bariéry politiky změny - absence politické vůle ke změně

Sociální vyloučení Romů je realitou komunální politiky, která nedisponuje systémovými nástroji k jinému řešení problému. Navíc se musí vyrovnávat s důsledky systémově založeného sociálního vylučování Romů z majoritního sociálně ekonomického systému a sociální struktury české společnosti. Mezi centrální a lokální politikou existuje poměrně evidentní rozpor zájmů ve vztahu k existenci romských lokalit sociálního vyloučení. Centrální politika se snaží situaci rozpohybovat, obce a města se snaží situaci stabilizovat, konzervovat a existující sociální vyloučení spíše optimalizovat, tlumit a zmírňovat, ale ve své podstatě neměnit.

o sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Demotivující systém výplaty sociálních dávek

Fungování sociálního systému v oblasti sociálních dávek je značně demotivující, život ze sociálních dávek je v porovnání s nekvalifikovanou či nízko kvalifikovanou prací (málo placenou) výhodný. Tlak rodin na to, aby děti nepokračovaly ve studiu na střední škole, ale neprodleně začaly čerpat nejrůznější sociální dávky, je dostatečně výmluvnou univerzální praxí, proti které se děti sotva dokáží vzepřít. Kromě toho, že současný sociální systém představuje překážku pro vstup na trh práce, snižuje motivaci ke vzdělání a práci, čímž posiluje mezigenerační přenos sociálního vyloučení z rodičů na děti. Od 1.1.2007 platí nový systém výplaty dávek, čas ukáže jak byl správně nastaven.

Neschopnost vzdělávacího systému utlumovat a předcházet sociálnímu vyloučení

Vzdělávací systém zejména v úrovni základního školství nedokáže utlumit nebo zablokovat mezigenerační přenos strategií a hodnot, jimiž se obyvatelé lokalit adaptují na sociální vyloučení. Nedokáže jej nahradit vzděláním, pracovní profesní přípravou a zájmem o profesi. Až na ojedinělé výjimky fungují základní školy jako nástroj přenosu a legitimizace nekvalifikovanosti a nezaměstnatelnosti na děti ze sociálně vyloučených rodin a lokalit. Základní školství je v současnosti spíše systémovou bariérou než aktivním nástrojem nastartování mezigenerační mobility a modernizačního tlaku na lokality prostřednictvím edukace a pracovní motivace dětí.

Nízká efektivita aktivní politiky zaměstnanosti

V podmínkách kombinace sociálního vyloučení, nekvalifikovanosti a příslušnosti k romské menšině prakticky selhává stávající politika zaměstnanosti a v rámci ní nejrůznější dosud využívané rekvalifikační nástroje. Při výše uvedené kombinaci znevýhodnění nedosahují používané „standardní“ nástroje výsledků. Vzhledem ke strategickému významu zvyšování zaměstnatelnosti dlouhodobě vyloučených je i v této oblasti třeba projektovat jak dopady reforem sociálních dávek na zvýšení tlaku a motivace k práci, tak studovat zahraniční programy a jejich výsledky. V oblasti politiky zaměstnanosti je třeba zevrubně analyzovat výsledky dosud realizovaných projektů a umožnit poučení se ze zkušeností. Zatím je patrné, že se dosud neobjevil úspěšný model (úřad pro zaměstnanost).

Nedostatečná nabídka bydlení

Obce v těžké situaci z hlediska své schopnosti poskytnout nízko nákladové bydlení mimo lokality pro rodiny, které se rozhodnou pro mobilitu a vstup na trh práce. Schopnost nabídnout bydlení těm, kteří chtějí pracovat a žít mimo lokalitu, vykazuje značný motivační potenciál. Navíc případy úspěšné mobility do sociální struktury a prostředí majoritní společnosti fungují jako pozitivní mobilitní příklady pro druhé. Bydlení není samospasitelné, ale je důležitou součástí sociální inkluze.

Připravenost krajů podílet se na sociální inkluzi

Kraje představují důležitý podpůrný územní článek mezi státem a obcemi. Ukazuje se, že z hlediska znalostí situace v regionu a obcích a ve schopnosti, resp. ochotě dosáhnout udržitelných změn, je připraveno na změnu a podporu ESF pouze minimum krajů. Obce a města budou ve svých možnostech závislé na připravenosti krajských úřadů. Liberecký kraj teprve čeká zpracování potřebných analýz a dokumentů, které mu umožní aktivní participaci na projektech podpory v sociální oblasti s využitím prostředků ESF. V současnosti nedisponujeme potřebnou odbornou a manažerskou kapacitou k praktické spolupráci se zastupitelstvy obcí a měst.

o sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Pokud nemají obce odbornou, koncepční a projektovou podporu na úrovni regionu, pak od nich nelze očekávat, že ji dokáží plně suplovat. Jde přitom o systémový parametr, jehož zvládnutí v kraji bude mít velký diferenciační vliv na podmínky a absorpční kapacitu obcí z hlediska dostupnosti projektů pro ESF. Přinejmenším odborná podpora k přípravě, zpracování strategie změny a k zajištění kapacit nutných pro tuto změnu bude muset být poskytována centrálně.

Chybějící podpora veřejného mínění

Komunální politici v obcích a městech pracují v podmínkách lokálního veřejného mínění, které zřejmě existenci lokalit vesměs akceptuje, či přímo podporuje. Jde o silný stabilizační faktor, který udržuje pasivitu a opatrnost komunálních politiků v hledání řešení ve prospěch sociálního začleňování a integrace Romů. Komunální politici menších a středních měst nemají k dispozici ani výzkumy, ani analýzy, poznatky a doporučení, jak získat podporu veřejného mínění pro změnu. Je přitom zřejmé, že takový projekt nedokáží realizovat ani kraje.

Jde jednoznačně o systémovou otázku, kterou je třeba také řešit na centrální úrovni.

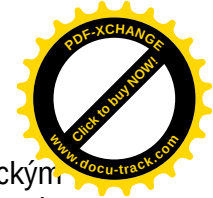
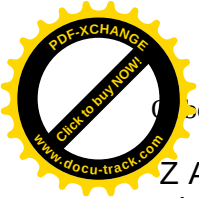
Bez podpory obyvatel na lokální úrovni nebudou samosprávy ochotné masivnější a nákladnější integrační projekty zahajovat, protože projekty nebudou vnímány jako projekty skutečně veřejného zájmu. Politický dopad veřejného mínění je na komunální úrovni velice významný a představuje strategickou bariéru. Zastupitelé jsou v přímém a každodenním styku s voliči a s jejich problémy, prioritami a postoji. Centrální investice do této oblasti by měla být součástí programu ESF jako přímá podpora lokální politiky a politické vůle.

Význam terénní sociální práce

Jakýsi minimální předpoklad pro rozběhnutí procesu sociálního začleňování v českých podmínkách představuje terénní sociální práce (TSP). Ta může být poskytována buďto samotnou obcí, nebo neziskovou organizací. Smyslem TSP je aktivní vyhledávání lidí, kteří jsou z nějakého důvodu v nouzi (celé spektrum problémů), a individuální pomoc těmto lidem, respektive jejich rodinám (komplexní sanace rodiny). Působení terénní sociální práce na jedné straně brání či brzdí hlubší sociální devastaci a propadu lokalit sociálního vyloučení, na straně druhé předchází příchodu rodin žijících dosud v majoritním prostředí do takovýchto lokalit. Díky dobré obeznámenosti s prostředím TSP dále představuje jeden ze základních předpokladů efektivního využívání dalších nástrojů sociálního začleňování. Má-li tento nástroj fungovat dostatečně efektivně, je v první řadě potřeba, aby TSP byla dostatečně profesionální, tzn. že ji budou poskytovat standardně odborně i prakticky vybavení pracovníci s dobrým zázemím v organizacích, respektive na úřadech, jež je zaměstnávají. Ukazuje se, že se do sociálně vyloučených lokalit v mnoha případech propadají i rodiny, jejichž členové mají práci nebo chtějí pracovat a žít podle běžných standardů majority. TSP jsou schopni tyto případy identifikovat a pomoci jim v překonání podmínek k opuštění lokalit, případně zabránit jejich odchodu do lokality. Kvalitní sociální práce v lokalitách by se proto měla stát základním pilířem nastartování jakékoliv změny.

Etnický aspekt problematiky

Po celou dobu průběhu své práce narážím na nejistotu a rozpaky nad etnickým aspektem sociálně vyloučených lokalit, na bezradnost, jak uchopit a vysvětlit fakt, že v lokalitách jsou především Romové. Narážíme na skutečnost, že žádný sektor „neumí“ rozeznat kdo je a není Rom a i proto se s obtížemi formulují specifické podpůrné programy.

o sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Z Analýzy GAC je patrné, že jakkoli jsou lokality konstituovány především sociálně ekonomickým vyloučením z trhu práce a sociální struktury, je v jejich vývoji obsažen i podstatný etnický prvek. Příslušné subjekty je oficiálně či navenek „neumí“ rozeznat (přitom je nesporné, že k nim stále na základě připsaného etnického statusu přistupují). Proces vyloučení evidentně zasahuje přednostně příslušníky romské menšiny. Fakt, že sociální vyloučení přednostně postihuje Romy, musí Liberecký kraj a jeho následná strategie vzít v úvahu. Lokality jsou etnicky identifikovány ze strany veřejné správy, médií, veřejnosti i některých organizací, které s Romy pracují³⁵.

Nekoordinovanost aktivit

Aktivity prováděné na místní úrovni spíše vycházejí z individuálních představ organizací a jejich aktérů, než z hlouběji propracovaného konceptu změny založeného na detailním poznání stavu lokalit. Na řešení současných problémů ve skutečnosti vynakládáme poměrně značné úsilí a nemalé finanční prostředky (od sociální politiky až po grantové programy). Nedaří se však jejich koordinace a harmonizace do efektivních a zhodnotitelných procesů. Strategické cíle a záměry nejsou zpracovány z různých příčin, ale zřejmě nejvýznamnějším důvodem je, že převládá pocit neřešitelnosti situace (především na straně obcí). Pozoruji snahu obcí a výraznější připravenost na příliv prostředků z ESF.

Postup tvorby politiky změny

Formulace cílů a strategií musí být nutně specifická pro každou lokalitu a nelze předpokládat univerzální model nebo vzorec. Variance rozdílů mezi lokalitami je značná (viz. příloha - analytická kapitola věnovaná bydlení). Zpracovaná politika musí reflektovat specifickou situaci a dynamiku lokality a na jejím základě navrhnout kvalifikovaný postup.

Na věc nelze pohlížet tak, že města a obce mají od základu přehodnotit svůj dosavadní systém. Je nutné dále rozvíjet konkrétní aktivity, provázet je, doplňovat o chybějící dostupné složky. Paralelně a postupně však mohou vybrané obce a města splňující minimální nutné předpoklady přistoupit k dlouhodobému strategickému řešení, jehož úspěch je do určité míry závislý i na systémových změnách.

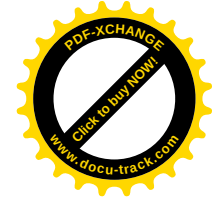
Cílené informování

Nutným předpokladem rozběhu politiky změny je včasné a podrobné informování obcí, coby nositelů, a veřejnosti, coby článku, na jehož podpoře systém do jisté míry závisí. Vědomí obcí, že zainteresované subjekty na centrální úrovni poskytují plánu nutnou koordinovanou podporu, bude pro obce při rozhodování a získávání politické podpory důležité.

Na centrální úrovni je nedílnou součástí cílená informační kampaň o tom, jaké nástroje integrace existují, jak fungují, šíření povědomí o příkladech dobré praxe apod. Dnes je v této oblasti možné pozorovat výrazné nedostatky.

Současně je třeba klást důraz na kontinuální vzdělávání subjektů, které přicházejí do kontaktu se sociálně vyloučenými nebo touto problematikou vůbec, tedy příslušnými úředníky státní správy i samosprávy, policisty, učiteli apod.

³⁵ Tohoto problému se dotýká Rámcová úmluva Rady Evropy o ochraně národnostních menšin, ve které se říká, že je možné pracovat s údaji o etnickém původu, pokud jsou tyto informace používány s cílem zrovnoprávnění menšiny s většinou. V takovém případě toto počinání nemá být považováno za diskriminaci.

Diferencovaný přístup

Prokazatelná a legitimizovaná vůle obce/města postupovat směrem k inkluzi lokality a jejích obyvatel, představuje zásadní podmínku pro směřování ke komplexní změně. Z této podmínky pak vyplývá, že celkový proces změny bude v rámci ČR diferencovaný, bude se týkat právě těch, kteří se k programu jasně přihlásí a nebude se týkat těch, kteří neprojeví zájem a formalizovanou politickou vůli. V množině cca 170 obcí a měst tak dojde k vnitřní diferenciaci podle stupně, rozsahu, zacílení, komplexnosti a typu nasazených politik, programů a konkrétních projektů.

Obce, které se rozhodnout přistoupit na strategii změny, by měly mít podporu ve všech úrovních (centrální, regionální, odborná). Půjde o program a strategii, která bude vytvářet přidanou hodnotu k existujícím programům a projektům, program pro aktivní a iniciativní obce a města. Principem diferenciací bude: „vážený zájem“. Relativně menší počet obcí, jejichž zájem o komplexní program změny lze předpokládat, umožní soustředění kapacit, pozornosti a zdrojů na menší počet lokalit i výhodnější podmínky pro přípravu a spuštění celého procesu. Postupně tak budou vznikat poznatky a informace pro potenciální následovníky, jejichž politická vůle a rozhodnutí se budou moci opřít o existující poznatky a zkušenosti.

Analýza a kvalifikovaná znalost prostředí

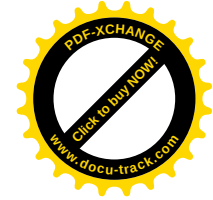
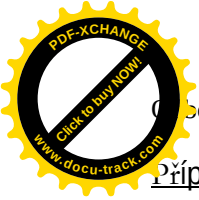
Politickou iniciaci procesu změny musí následovat příprava plánu založená na podrobném prozkoumání každé lokality, její specifické analýze, na kvalifikovaném návrhu nástrojů, programů a kalkulaci kapacit a zdrojů. To vše rozvrženo do reálného času se stanovením dílčích cílů a indikátorů vývoje procesu. Již pro zpracování takovéto analýzy a plánu musí politika změny vytvořit zdroje, protože obce/města budou muset využít externích expertních kapacit. Ve spolupráci s nimi pak připraví realistický a životaschopný projekt/plán.

Politický mandát pro „plán“

Takto vzniklý plán musí znovu získat politický mandát projednáním v zastupitelstvu, včetně plánování zdrojů, personální podpory i rozvržení v čase (vysoce pravděpodobně bude směřovat za hranice volebního období). Teprve s takovým mandátem lze hovořit o závazné politické strategii, která má šanci na udržitelný běh.

Podpora a zájem veřejnosti vůči plánu obce

Politická strategie musí usilovat o veřejnou podporu obyvatel celé obce a o všeobecnou známost. Podpora je klíčová přinejmenším proto, že celá realizace bude čerpat nemalé prostředky jak z evropských, tak z domácích zdrojů. Plán bude věrohodný a politicky seriózní, pokud získá důvěru obyvatel ve svou schopnost dosáhnout cílového stavu inkluze. Jen tehdy bude vnímán jako veřejně prospěšný, nikoli jako privilegovaná pozornost Romům. Podstatou strategie je mobilita do majoritního prostředí, předpokladem úspěchu mobility je otevřenost tohoto prostředí vůči příchozím a integrujícím se Romům. I zde budou muset obce postupovat na základě specifické analýzy místních poměrů, posilovat přímou i nepřímou komunikaci, zainteresovávat lokální školy, organizovat politické debaty apod.

por sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Příprava kapacit a aktérů

Nejen z důvodu širokého spektra nutných nástrojů a aktérů, ale zejména pro jejich přípravu bude projekt vyžadovat finance na přípravu svých kapacit. Kvalita analýzy, příprava a rozvoj lidských zdrojů jsou podstatným předpokladem implementace a udržitelnosti projektu. V této souvislosti je na místě zdůraznit zcela zásadní roli NNO v celém procesu. Vzhledem k jejich převážně pozitivnímu dopadu na vývoj v lokalitách doporučujeme pamatovat na podporu budování kapacit NNO, vzdělávání jejich pracovníků, prevenci syndromu vyhoření, posilování udržitelnosti neziskového sektoru prostřednictvím informačních aktivit, vzniku poradenského subjektu, spolupráce partnerství NNO a výměny zkušeností mezi nimi apod.

Zpětná vazba a hodnocení

Existence postupných cílů je předpokladem toho, aby projekt byl neustále monitorován a konzultován z hlediska toho, jak se mu daří postupně cíle plnit. Lze právem očekávat nemalé obtíže, problémy a dílčí neúspěchy. Pokud však bude existovat dlouhodobější časový plán a záměr, neměl by projekt na tyto problémy doplatit. Naopak by měl být zdrojem kumulovaných zkušeností a informací. Projekt musí být kontinuálně sledován, a to jak pro možnost korekce, monitorování výsledků, tak pro další využití zkušeností a poznatků o postupech, metodách a politikách ze strany jiných zájemců o zapojení se.

Příklady táhnou a informace také

Nelze doufat, že by bylo možné nastartovat strategii změny plošně a ve většině lokalit. Protože politická vůle ke spuštění opravdu hlubších změn je na úrovni obcí spíše minimální a převládají obavy z destabilizace relativně křehkých poměrů. Proto součástí politiky změny musí být přijetí pravidla, že na počátku je méně obcí/zájemců výhodnější, a uvolnit prostor jen pro ty, kde zastupitelstva samostatně nebo po poskytnutí informací projeví silnou vůli projekt spustit.

Peníze jsou nutné, ale nikoli postačující

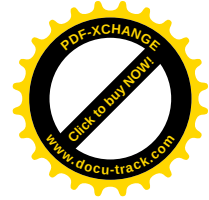
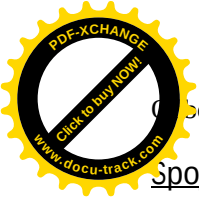
Perspektiva financování programu z prostředků ESF je sice důvodem k pozornosti a potenciální atraktivnosti, ale je třeba otevřeně deklarovat, že pro politiku změny jsou nefinanční předpoklady významnější než zdroje finanční. Teprve tehdy až bude existovat plán jak a kam směřovat změnu, lze uvažovat o potřebných zdrojích lidí, času, znalostí a peněz.

Synergie různých úrovní veřejné správy

Vůle na straně obcí je podmínka nutná, nikoliv však postačující. Je nesporné, že podpora ze strany krajů a ministerstev bude zvyšovat výkonnost programů i posilovat jejich zpětný vliv pro ty, kteří si raději počkají na výsledky.

Řešení, nikoli experimenty

Předpokladem výsledků a výkonnosti projektu je, že bude míněn vážně, bude postupovat cílevědomě a s tahem na řešení, nikoli „využití“ peněz. Období experimentů již patrně máme za sebou, a to s velice problematickými výsledky. Nyní je čas na postupné a diferencované řešení. Centrální politika, expertní kapacity i zdroje se musí přibližovat k lokální situaci a podmínkám se vši vážností, s respektem pro místní poměry. Uplynulá léta se vyznačovala rétorikou brojící proti diskriminaci, v praxi se ale k integraci nepřistoupilo, liknavý přístup naopak vyústil v existenci několika set romských lokalit. Tento vývoj je třeba zvrátit.

Obor sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Spojené nádoby inkluze a exkluze

Pokud se v několika málo lokalitách podaří mobilitní procesy změny spustit obousměrně (tedy migrace ven z lokality i modernizace dovnitř), bude zlepšování životních podmínek pravděpodobně vyvolávat další migraci. Proto je důležité, aby do programu vstupovaly stále další a další obce a graduálně rostl počet lokalit, v kterých se budou otevírat nové životní šance a podmínky, a které budou přitahovat migraci z lokalit, kde budou trvat dosavadní poměry. Způsob informování o strategii v prostředí romských lokalit bude vyžadovat specifickou pozornost nejen v lokalitách, které budou přímou součástí projektu, ale i v dalších.

Dlouhodobost a udržitelnost

S ohledem na předpokládané vyšší kapacitní nároky a náklady by byl úspěch, kdyby se do procesu vřazovalo 3 – 5 obcí ročně, s předpokládanou jedno- až dvouletou periodou přípravy. Již tato kalkulace naznačuje, že máme před sebou dlouhou cestu. K jejímu zkrácení však může přispět jak nárůst zájmu Romů o mobilitu a úspěch, tak důslednost a udržitelnost programu pro delší časový horizont.

Nutnost systémových změn

Problematika sociálního vyloučení je tématem procházejícím napříč jednotlivými resorty. Sebeaktivnější obec nemá šanci dosáhnout skutečné změny, pokud spolu nebudou zainteresované resorty velmi úzce spolupracovat a usilovat o společnou věc.

8. Legislativní rámec

8.1 Role krajských úřadů a stávající legislativa

Koncepčními návrhy v oblasti integrace romských komunit se v první řadě zabývá Výbor pro národnostní menšiny, bezpečnosti a problematiky menšin Libereckého (dále jen „výbor“), který je dále doporučuje k projednání v samostatné působnosti v kompetentních orgánech kraje. Výbor byl zřízen na základě § 76 a následně zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů. Výkon působnosti Krajského úřadu Libereckého kraje ve výše uvedené oblasti je realizován především činnostmi obsaženými v náplni práce koordinátora pro národnostní menšiny. Pracovní místo koordinátora vzniklo na krajském úřadu na základě § 67 odst. 1 písm f) zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, a bylo systémově zařazeno od 1. 1. 2002 do odboru sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin. Obce s rozšířenou působností nemají přímo zákonem stanovenou povinnost vytvářet pracovní místo „romského poradce“. Zabývat se činnostmi napomáhajícími integraci romských komunit do společnosti ukládá obecním úřadům § 6 odst. 8 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Činnost zaměstnanců obecních úřadů obcí s rozšířenou působností zajišťujících agendu vztahující se k výše uvedenému ustanovení zákona je vykonávána na všech obecních úřadech obcí s rozšířenou působností Libereckého kraje. Dva z deseti jsou etničtí Romové. Funkce romského poradce jsou na obcích okrajové a často kumulované.

8.2 Romové a Evropská unie

Vstupem 10 zemí zejména z východní Evropy do EU přibýlo do počtu obyvatel tohoto společenství kolem 1.200 000 Romů. V současné EU žije cca 3.2 milionů Romů. Odhaduje se, že na území celé Evropy žije kolem 6,5 – 8 milionů Romů. Uvádí se, že se jedná o nejpočetnější národnostní menšinu. V dokumentech Evropské komise jsou prezentovány následující odhady počtu Romů v jednotlivých zemích:

Analýza romských komunit 2007

Země	Odhadovaný počet Romů
Rumunsko	1.800 000 - 2 500 000
Bulharsko	700 000 - 800 000
Maďarsko	550 000 - 600 000
Slovensko	480 000 - 520 000
Česká republika	250 000 - 300 000
Polsko	50 000 - 60 000
Slovinsko	6 500 - 10 000
Lotyšsko	8 200

Pramen : Evropská komise

Od roku 1993 byla přijata řada doporučení a dokumentů týkajících se Romů v Evropě. Za přelomové ve vnímání Romů evropskými institucemi považujeme vyjádření v závěrečné zprávě výzkumného projektu Ministerstva zahraniční ČR „právní postavení Romů v jednotlivých členských zemích Evropské unie“ Doporučení 1203 (1993) o Cikánech v Evropě, které přijalo Parlamentní shromáždění Rady Evropy na zasedání dne 2. 2. 1993. Podle tohoto dokumentu zaujímají Romové zvláštní místo, jako menšina bez vlastní země, ačkoliv jsou „pravou evropskou menšinou“, nejsou dosud považováni za národnostní nebo jazykovou minoritu. Romové jsou značeni jako „neteritoriální menšina“, která potřebuje zvláštní ochranu. Ve stejném roce byla konstituována Evropská komise proti rasismu a intoleranci (ECRI), která započala monitorovat situaci v jednotlivých zemích, a byly podávány zprávy a doporučení, kde byl kladen důraz na odstranění diskriminace ve vzdělávání, zaměstnávání, bydlení a přístupu policie a dalších státních orgánů ke členům romské komunity. Posun v mezinárodních dokumentech věnovaných Romům je patrný od konce 90 let, kdy se evropské instituce začínají orientovat na problém sociálního vyloučení. Podle Doporučení rady Evropy č. 1557 (2002) o právním postavení Romů v Evropě jsou Romové stále obětí diskriminace, marginalizace a segregace, která vede k etnické diskriminaci. Na jedné straně jsou etnickou komunitou a na straně druhé mnozí z nich náleží k sociálně znevýhodněné skupině ve společnosti. Společná zpráva o sociální ochraně a sociálním začlenění upozorňuje, že dostupné statistické údaje na úrovni EU týkající se chudoby a sociálního vyloučení stále ještě nezahrnují některé nejvíce ohrožené skupiny. Národní alokační plány (NAP) týkající se začlenění zdůrazňují skutečnost, že přistěhovalci, etnické menšiny a Romové, lidé s postižením, bezdomovci, oběti obchodu s lidmi, lidé v pečovatelských ústavech včetně osob, které takové ústavy opouštějí, čelí v dané souvislosti velmi konkrétnímu riziku. Významnou roli hraje také koncentrace nepříznivých podmínek v určitých komunitách a zeměpisných oblastech, ať už ve městech či na venkově, kde se lidé potýkají s již zakořeněnými faktory vyloučení, kteří mají tendenci se přenášet z generace na generaci.

Za jednu ze sedmi klíčových politických priorit v EU je považováno vyřešení problému diskriminace a zajištění větší integrace postižených, etnických menšin a přistěhovalců. Boj proti vysoké míře vyloučení, se kterou se takové skupiny, zejména Romové, potýkají, zahrnuje kombinaci lepší dostupnosti základních služeb a příležitostí, posílení právních předpisů k vyřešení problému diskriminace a rozvoje cílených konceptů. Problémy, jimž čelí Romové, vyžadují zvláštní pozornost.

Jedním z posledních dokumentů je Zpráva o situaci lidských práv Romů, Sintů a kočovníků v Evropě komisaře pro lidská práva Rady Evropy dokumentující porušování základních lidských práv a prezentující doporučení na odstraňování diskriminace v oblasti bydlení, vzdělávání, zaměstnanosti a zdravotní péče.

por sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

✓ Návrhu nařízení Evropského parlamentu o Evropském sociálním fondu mají být mimo jiné podpořeny tyto priority:

- zvýšení dostupnosti zaměstnání pro uchazeče o práci a nečinné osoby, prevence nezaměstnanosti, prodlužování pracovního života a zvyšování účasti žen a přistěhovalců na trhu práce, zejména podporováním: modernizace a posilování institucí na trhu práce, zejména služeb zaměstnanosti; provádění aktivních a preventivních opatření pro zajištění včasné identifikace potřeb a osobní podporu, hledání práce a mobilitu, samostatnou výdělečnou činnost,
- posílení sociálního začlenění znevýhodněných osob a boj s diskriminací, zejména podporováním: začleňování znevýhodněných osob, osob vylčených ze společnosti, osob s nedokončeným vzděláním, příslušníků menšin a postižených osob do zaměstnání prostřednictvím opatření na zlepšení jejich zaměstnatelnosti, včetně socioekonomických opatření, doplňující činnosti o příslušnou sociální podporu a péči; rozmanitosti na pracovišti a boje proti diskriminaci v přístupu na trh práce prostřednictvím zvyšování povědomí a zapojení místních společenství a podniků,
- mobilizace pro reformy v oblasti zaměstnanosti a začlenění, zejména podporováním rozvoje partnerství a paktů prostřednictvím sítí relevantních účastníků na národní, regionální a místní úrovni.

Národní rozvojový plán na léta 2007 - 2013 obsahuje i oblast integrace příslušníků romských komunit. Romové nadále zažívají zvláště tvrdé formy vyloučení a diskriminaci ve vzdělávání, zaměstnání, bydlení, zdravotní péči a jiných oblastech.

8.3 Integrace romských komunit na národní úrovni

První Souhrnná zpráva o situaci romských komunit v České republice byla vládě naposledy předložena 29. října 1997 (tzv. Bratinkova zpráva). Vláda ji vzala na vědomí usnesením č. 686. Zpráva vycházela z podkladů jednotlivých resortů, zkušeností nevládních organizací a také z obsáhlého průzkumu v terénu, který iniciovala tehdejší kancelář ministra vlády odpovědného za národnosti menšiny. Kancelář rady vlády pro záležitosti romské komunity každoročně zpracovává Informaci o plnění usnesení vlády týkajících se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých těmito usneseními. V těchto dokumentech lze sledovat vývoj v jednotlivých resortech (www.vlada.cz).

Na integraci příslušníků romských komunit se podílejí dva poradní orgány vlády - Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity a Rada vlády ČR pro národnostní menšiny. Obě rady jsou iniciativními a poradními orgány vlády, nemají přímé výkonné kompetence. Nicméně i ostatní rady se danou problematikou zabývají. Pro přehlednost je nastíněna role a aktivity jednotlivých iniciativních a poradních orgánů a ministerstev, které jsou do jisté míry i vodítkem pro strategii kraje.

8.4 Rada vlády pro národnostní menšiny

Rada vlády ČR pro národnostní menšiny byla zřízena v souladu s § 6 odst. 3 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin. Členy této Rady jsou vedle zástupců orgánů veřejné správy zástupci jedenácti národnostních menšin. Romové mají v této Radě tři zástupce. Jedná se o poradní a iniciativní orgán vlády pro otázky národnostních menšin a jejich příslušníků.

por sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

Rada vlády ČR pro národnostní menšiny iniciovala přijetí „Nařízení vlády č. 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity“ (novelizováno nařízením vlády č. 262/2005 Sb.). Toto nařízení se týká podpory uchování, rozvoje a prezentace kultur národnostních menšin, rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin (mj. vydávání národnostního tisku), vzdělávání v jazycích národnostních menšin, multikulturní výchovy a podpory integrace romských komunit.

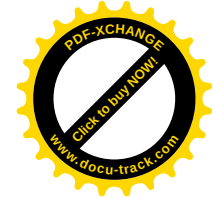
Ve vztahu k Romům jde i o podporu programu vyrovnávání podmínek romských komunit v oblasti vzdělávací a sociální, s důrazem na zamezování společenského vylučování příslušníků romských komunit a zajištění spoluúčasti Romů při zavádění integračních programů, vytváření důvěry, porozumění a tolerance ve společnosti prostřednictvím poznávání historie a tradic romské kultury a zlepšování komunikace mezi příslušníky romských komunit a majoritní společností. Od roku 2001 je každoročně zveřejňována Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice.

8.5 Rada vlády pro záležitosti romských komunit

Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity, zřízená usnesením vlády ze dne 17. září 1997 č. 581, o zřízení Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity (původní název), je poradní, iniciativní a koordinační orgán vlády pro otázky spojené s postavením Romů v české společnosti. Předsedou Rady je člen vlády, členy jsou: zmocněnec vlády ČR pro lidská práva, náměstci dvanácti ministrů a čtrnáct zástupců romských komunit, z každého kraje jeden. Rada byla zřízena při Úřadu vlády ČR v roce 1997 jako stálý poradní a iniciační orgán vlády pro otázky romské komunity. Rada má 28 členů, jejím předsedou je člen vlády. Polovinu členů tvoří zástupci romské komunity (po jednom z každého kraje). Členem tělesa za Liberecký kraj je pan Miroslav Kotlár, předseda o.s. Liberecké romské sdružení. Cílem Rady je napomáhat integraci romské komunity do společnosti. Rada zabezpečuje součinnost resortů odpovědných za realizaci dílčích opatření a plnění úkolů, vyplývajících z usnesení vlády a mezinárodních smluv, jimiž je ČR vázána. Soustřeďuje, projednává a předkládá vládě informace, podklady a návrhy pro tvorbu a uplatňování politiky vlády v oblasti integrace romské komunity. Zpracovává Koncepti romské integrace a vyhodnocuje plnění příslušných usnesení vlády. Dále má právo navrhnout rozdělení finančních prostředků vyčleněných na doplňkové programy na podporu integrace romské komunity. Ve své činnosti spolupracuje s krajskými a obecními samosprávami, s nestátními neziskovými organizacemi i s mezinárodními organizacemi, které svou činností přispívají k integraci romských komunit.

8.6 Rada vlády pro lidská práva

Rada vlády České republiky pro lidská práva je poradním orgánem vlády České republiky pro otázky ochrany lidských práv a základních svobod osob v jurisdikci České republiky, který byl zřízen usnesením vlády ČR č. 809 ze dne 9. prosince 1998. Sleduje dodržování a naplňování Ústavy České republiky, Listiny základních práv a svobod a dalších právních norem upravujících ochranu a dodržování lidských práv a základních svobod. Rada dále sleduje vnitrostátní plnění mezinárodních závazků České republiky v oblasti ochrany lidských práv a základních svobod. Zabývá se mimo jiné o romskou problematikou, a to zejména v kontextu dodržování mezinárodních závazků ČR plynoucích z Úmluvy o ochraně základních lidských práv a základních svobod, Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace. Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin. Lidskoprávní perspektiva nazírání a přístupu k řešení romských záležitostí zároveň neopomíjí aspekt násobné diskriminace romských žen, které jsou vystavované dvojí diskriminaci, a to jako ženy i v důsledku svého etnického původu. Každoročně je publikována Zpráva o stavu lidských práv, kde se objevují témata týkající se vzdělávání romských dětí, diskriminace Romů při přijímání do zaměstnání a oblast bytové politiky obcí.

3.7 Veřejný ochránce lidských práv

Veřejný ochránce lidských práv byl zřízen zákonem č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv. Zákon ukládá této instituci nejen přispívat k nápravě pochybení úřadů či institucí vůči konkrétnímu občanu, ale také získané poznatky zobecňovat a navrhopvat systémová opatření. Podle stanoviska veřejného ochránce práv nemohou obce a města situaci zhoršovat svým tvrdým, nekompromisním a mnohdy na hraně zákona se pohybujícím jednáním. Namísto tvorby obecných kritérií s vylučovacími tendencemi by obce a města měly dát větší prostor pro individuální posuzování žádostí o byt v kombinaci s důsledným využíváním nástrojů, které umožňuje sociální systém pro překonávání nepříznivé sociální situace jednotlivců (terénní sociální práce, využívání institutu zvláštního příjemce dávek). Zvláštní pozornost věnoval veřejný ochránce práv problematice sterilizace romských žen. V průběhu roku 2004 se na něj obrátilo 62 žen se stížnostmi na zdravotnická zařízení. Podle dostupných informací nebyl šetřen žádný případ z Libereckého kraje.

8.8 Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

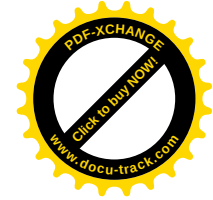
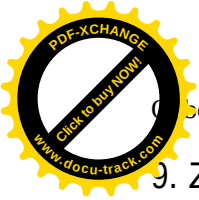
V gesci Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) je řada oblastí, které se bezprostředně dotýkají skupiny jedinců ohrožených sociálním vyloučením, mezi které příslušníci romských komunit bezesporu ve velké míře patří. V daném kontextu není bez zajímavosti, že zveřejnění návrhu zákona o hmotné nouzi a existenčním minimu v roce 2005 vyvolalo významnou reakci u romských sdružení, která vyústila v realizaci konference Romové v sociálních změnách, kterou uspořádalo sdružení Dženo 20. května 2005 v prostorách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Závěry diskuse lze zjednodušeně shrnout z pohledu romských iniciativ takto: Motivace lidí k aktivnímu hledání práce a přijetí i méně placeného místa je podle romských sdružení krok správným směrem, vynořují se však obavy, že trh práce není na tuto změnu připraven (www.dzeno.cz). V současné době MPSV metodicky vede krajské koordinátory, romské poradce a připravuje sjednocení a standardizaci terénní práce.

Mezi základní dokumenty resortu, které explicitně zmiňují romské komunity jsou:

- Národní akční plány začleňování, zaměstnanosti,
- Koncepce rodinné politiky,
- Program podpory sociálních služeb na celostátní úrovni,
- Program podpory sociálních služeb na místní a regionální úrovni,
- Program podpory zařízení služeb prevence sociálního vyloučení,
- Národní zpráva o rodině.

Romské rodině je v dokumentu Národní zpráva o rodině věnována samostatná rozsáhlá kapitola, je konstatováno, že se jedná o skupinu nejvíce ohroženou diskriminací a sociálním vyloučením, ve které se snoubí řada handicapů. Zpráva upozorňuje na zvyšující se podíl romských dětí v dětských domovech. Za hlavní příčiny umístování do ústavních zařízení je považován nedostatečný příjem pro zajištění základních potřeb dětí, neschopnost zajistit základní péči o ně, neuspokojivá bytová situace rodin či ztráta bytu nebo jiné problémy vznikající z obtíží při integraci romských rodin do běžné společnosti. Roli hraje také vzrůstající počet romských matek, které mají samy osobní zkušenost s pobytem v dětském domově.

Podíl romských dětí v ústavních zařízeních je odborníky odhadován na 50 – 60 %. Do dětských domovů je umístováno 15-krát více romských než neromských dětí. V Libereckém kraji registrujeme 13 zařízení náhradní rodinné péče.

9. Závěr

Předkládaný dokument byl zpracován na základě vypracované Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti GAC, která především doplnila chybějící data a poskytla institucionální zastřešení. Tento dokument bude sloužit jako podkladový materiál pro tvorbu střednědobého krajského koncepčního dokumentu na období 2007 – 2013, kde budou tyto výstupy zařazeny. Jak již bylo uvedeno tato analýza není podmíněna žádnou pro kraj závaznou legislativní normou. Současný stav romské menšiny v Libereckém kraji je však kritický ve všech oblastech života romské menšiny a je potřebné tuto situaci řešit včas a systémově.

Romové jsou pro sociální politiku i další instituce těžko uchopitelní. Prověřování reálných nároků a cílená sociální práce je zvláště v prostředí koncentrovaných romských komunit ztížena. V důsledku etnizace chudoby jsou Romové v ČR nejčastějším terčem pohrdání i rasově motivovaných útoků, jsou nejhůře přijímanou minoritou a jsou považováni za „břemeno“ společnosti³⁶.

Ministryně bez portfeje Džamila Stehlíková informovala o vzniku vládní Agentury k předcházení sociálního vyloučení v romských lokalitách. Ta by měla bránit vzniku nových chudinských ghett a zároveň přispívat k odstraňování těch stávajících. Start pilotního dvouletého provozu je naplánován na polovinu letošního roku. MPSV chce získat finance na vznik Agentury z ESF a menší podporu by poskytl stát. Garantem projektu je RVPZRK a projekt bude předložen do konce března 2007. V ČR existuje přes 300 chudinských čtvrtí ve kterých žijí převážně Romové.

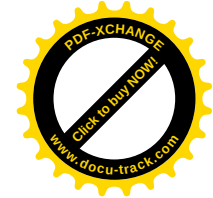
³⁶ Odkud přicházíme, co jsme, kam jdeme (Martin Potůček a kol., 2003) - zařazuje Romy jako jedinou etnickou skupinu mezi skupiny lidí chudých a sociálně vyloučených, neboť pro tuto skupinu je typický efekt „etnizace chudoby“.

Soubor sociálních věcí, bezpečnosti a problematiky menšin

10. Přílohy

10.1 Tabulky identifikovaných sociálně vyloučených lokalit – viz samostatný soubor

10.2 Seznam použité literatury

1. Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti, srpen 2006
2. Zpráva o situaci národnostních menšin v ČR 2003 - 2007
3. Koncepce romské integrace 2005, 2006
4. Jakoubek, M., Hirt, T.: Romové: Kulturologické etudy, Plzeň 2004
5. Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v ČR, Socioklub, Praha 2003
6. Projekt HS 108/03 „Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit“ realizovaný Katedrou antropologie Fakulty humanitních studií Západočeské Univerzity
7. Náčrt zhodnocení dosavadní integrační praxe zaměřené na romskou populaci v ČR, Praha, září 2004
8. Zpráva o situaci lidských práv Romů, Sintů a kočovníků v Evropě komisaře pro lidská práva Rady Evropy www.commissioner.coe.int.
9. Komise Evropských společenství: Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů, Brusel, dne 27. 1. 2005, Společná zpráva o sociální ochraně a sociálním začleňování [SEC(2005) 69]
10. Návrh nařízení Evropského parlamentu o Evropském sociálním fondu a Rady ze dne 16. července 2004 (www.strukturalni-fondy.cz)
11. Zpráva o situaci romské komunity 2004 www.vlada.cz
12. Zpráva o postupu a průběžných výsledcích zavádění Národní strategie pro práci Policie České republiky ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám, kterou přijala vláda ČR usnesením č. 800 ze dne 25. srpna 2004 www.mvcr.cz
13. Lichva v romské komunitě, odbor prevence kriminality MV, Praha 2002 www.mvcr.cz
14. Zpráva o výsledcích činnosti pracovního týmu pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách“, kterou přijala vláda ČR usnesením č. 218 ze dne 10. března 2004.
15. Návrh vzdělávacího programu pro romské poradce obcí s rozšířenou působností pro rok 2005 – 2006, listopad, Praha 2004
16. Nesvadbová, Libuše: Determinanty zdraví romské populace v České republice in Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České republice s návrhy opatření, Socioklub 2003.
17. Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních studií, Vize rozvoje České republiky do roku 2015, Praha, prosinec 2000, <http://ceses.cuni.cz>
18. Zpráva o lidském rozvoji Česká republika 2003 :Odkud přicházíme, co jsme, kam jdeme, MJF Praha, 2003 <http://ceses.cuni.cz>
19. Zpráva k projektu Monitoring efektivity přípravných ročníků pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí, kolektiv autorů, Fakulta humanitních studií UK, 2003 (<http://demografie.ora.cz/>)
20. Phare CZ 000-O3-01 SUPPORT TO ROMA INTEGRATION (www.mkc.cz)
21. Výzkum interetnických vztahů, Zpráva Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, 2002.
22. Stanislav Křeček: Krátký kurz nájemního práva, in Romové, bydlení, soužití, Socioklub 2000, Romové a aktuální otázky bytového práva
23. Socioklub 2002 a Hana Máchová: Nejčastější problémy v nájemním bydlení, in Romové, bydlení, soužití, Socioklub 2000.
24. Dokument Komise evropských společenství „Nediskriminace a rovné příležitosti pro všechny – rámcová strategie“